

UCHWAŁA XXXVII/257/2018
RADY GMINY OLSZANKA

z dnia 28 lutego 2018 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Gminy Olszanka na lata 2018-2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1875, poz. 2232, Dz. U. z 2018 r. poz. 130) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187, poz. 1086, poz. 1595, Dz. U. z 2018 r. poz. 10), po uzyskaniu opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy Olszanka uchwala, co następuje:

- § 1. Przyjmuje się "Program opieki nad zabytkami Gminy Olszanka na lata 2018-2021" .
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Olszanka.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodnicząca Rady

Wanda Galant

**PROGRAM
OPIEKI
NAD
ZABYTKAMI
GMINY
OLSZANKA
NA LATA
2018 – 2021**

Autor:

mgr Halina Łabęcka

Bytom, ul. Nickła 29/7

Opracowano w okresie:

wrzesień 2017 roku.

SPIS TREŚCI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Wstęp	s. 3
2. Podstawy prawne opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 4
3. Podstawy prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 5
3.1. Uwarunkowania prawne	s. 5
3.2. Organy ochrony zabytków	s. 5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	s. 6
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	s. 6
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	s. 10
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	s. 12
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	s. 12
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	s. 13
5.2.1. Zarys historii gminy	s. 13
5.2.2. Krajobraz kulturowy	s. 16
5.2.3. Zabytki nieruchome	s. 17
5.2.4. Zabytki ruchome	s. 17
5.2.5. Zabytki techniki	s. 17
5.2.6. Zabytki archeologiczne	s. 18
5.2.7. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej	s. 18
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	s. 18
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	s. 21
5.4.1. Obiekty do wykreślenia z gminnej ewidencji zabytków	s. 32
5.4.2. Rozszerzenie spisu adresowego	s. 33
5.4.3. Zabytki archeologiczne	s. 33
5.4.4. Zabytki ruchome	s. 36
5.4.5. Zabytki techniki	s. 37
5.4.6. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej	s. 37
5.4.7. Strefy ochrony konserwatorskiej	s. 38
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	s. 43
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	s. 43
6.1. Uwarunkowania przyrodnicze	s. 44
6.2. Uwarunkowania historyczne	s. 45
7. Założenia programu opieki nad zabytkami woj. opolskiego na lata 2016-2019	s. 46
7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami	s. 46
7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 50
7.3. Zadania wynikające z gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 52
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	s. 52
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	s. 53
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	s. 54
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	s. 55

1. Wstęp

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami.) zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zapowiadane jest tworzenie warunków prawnych do odpowiedzialnego kreowania i realizowania ochrony dziedzictwa kulturowego przez samorządy terytorialne oraz podjęcie inicjatywy legislacyjnej dla uwzględniania interesów ochrony zabytków w całym ustawodawstwie, jak również stworzenie warunków prawnych do nowego systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.

Cele i priorytety wyznaczone w programie wynikają zarówno z wymagań ustawowych, jak również podporządkowane są głównemu celowi działań samorządu, jakim jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju gminy, prowadzącego do poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Podporządkowane temu jest planowanie strategiczne gminy, które łączy problematykę społeczną, gospodarczą i przestrzenną.

W programie określone zostały cele strategiczne gminy:

- stworzenie sprzyjających warunków dla inwestorów,
- zwiększenie aktywności gospodarczej mieszkańców,
- stworzenie kompleksowego systemu ochrony środowiska przed zagrożeniami,
- rozwiązanie głównych problemów komunikacyjnych,
- poprawa warunków mieszkaniowych oraz stanu technicznego zasobów gminnych,
- zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne walorów przyrodniczych gminy.

Przyjmuje się, że polityka przestrzenna gmina Olszanka, skutkująca zmianami w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenów w obszarze gminy odpowiada zasadom:

- zrównoważonego rozwoju gminy rozumianego jako taki rozwój społeczno – gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń;
- ładu przestrzennego w zagospodarowaniu terenów oraz strukturze użytkowania;
- równorzędności interesu publicznego i indywidualnych interesów i obywateli i podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami realizować będzie zatem tę sferę działań prorozwojowych, która ma na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach gminy.

Wszelkie działania związane z rozwojem gminy muszą opierać się przede wszystkim na jej zasobach i walorach. Wykorzystanie zarówno zasobów środowiska przyrodniczego jak i środowiska kulturowego powinny stanowić jedną z głównych polityk gminnych. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i wzbogacania materialnego dziedzictwa kulturowego. Zasoby kulturowe stanowią bowiem zarówno o atrakcyjności krajobrazu, jak też o atrakcyjności ekonomicznej regionu. Mają szansę stać się bazą w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości lokalnej. Podniesienie jakości warunków życia mieszkańców, co nie zawsze jest uświadamiane, jest związane bezpośrednio z jakością przestrzeni kulturowej gminy.

W kreowaniu wizerunku gminy o wysokiej jakości środowiska życia ważne funkcje pełni zatem kultura w jej szerokim rozumieniu:

- integracji społeczności przy pomocy określonych wartości i ideałów kulturowych,
- komunikująca i sublimacyjna służąca porozumiewaniu się społeczności,
- adaptacji, polegająca na udostępnieniu określonych wzorów kulturowych,
- przekazywania dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawy prawne opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawą prawną regulującą zasady ochrony i opieki nad zabytkami jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami; Dz. U. z 2014, poz. 1446, Dz. U. z 2015, poz. 397, 774.) określająca przedmiot, zakres i formy prawne ochrony zabytków, organizację ochrony zabytków w Polsce, krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie zasady prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Ustawa określiła w art. 87 zakres i tryb przyjmowania wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami oraz monitorowania ich realizacji. Obowiązek sporządzania ich spoczywa na samorządach wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ten jest ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła również zasadnicze cele programowe opieki nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ustawa w art. 19 określa status rejestru zabytków oraz ewidencję zabytków w planowaniu przestrzennym i ustalaniu lokalizacji inwestycji. Gminne ewidencje zabytków oraz programy opieki nad zabytkami stały się instrumentem prawnej ochrony obiektów i obszarów zabytkowych. Natomiast w art. 77 ustawa reguluje zasady i tryb udzielania dotacji na remonty obiektów zabytkowych.

3. Podstawy prawne ochrony i opieki nad zabytkami.

3.1. Uwarunkowania prawne

Podstawą prawną, ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami), regulująca w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania itp. Obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła następujące pojęcia związane z ochroną i opieką nad zabytkami:

- **ochrona zabytków**
- **opieka nad zabytkiem**
- **zabytki nieruchome**
- **zabytki ruchome**
- **Zabytki archeologiczne**
- **wpis do rejestru zabytków: dot. zabytków nieruchomych i ruchomych**
- **uznanie za pomnik historii**
- **utworzenie parku kulturowego**
- **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.**

Pojęcia te zostały szczegółowo omówione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

3.2. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 ustawy o ochronie zabytków organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Art. 90. ustawy stanowi, że:

Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Art. 91.4. ustawy określa zadania realizowane przez **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** a w szczególności:

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa **Rada Ochrony Zabytków** jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa **Główna Komisja Konserwatorska** jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.

Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa **Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków** jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Narodowy Instytut Dziedzictwa wraz z ośrodkami regionalnymi (dla województwa opolskiego powołany został Oddział Terenowy w Opolu) - zajmuje się problematyką rozpoznania, dokumentacji i ochrony dziedzictwa kulturowego.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 Konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie nakłada art. 82 Konstytucji.

Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Program krajowy określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
- zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasady odwracalności metod i materiałów,
- zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów - pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące cele działań:

W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
- Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
- Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
- Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

W zakresie działań o charakterze systemowym:

- Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
- Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

W zakresie systemu finansowania:

- Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
- Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.

- Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

W zakresie kształcenia i edukacji:

- Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

W zakresie współpracy międzynarodowej:

- Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
- Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Program opieki nad zabytkami a „Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” i „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030”.

Ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów **“Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 -2013”** z 21 września 2004 r., jej przedłużenie **“Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020”** przyjęte w 2005 r., oraz „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030” przyjęte uchwałą nr 239/2011 dnia 13 grudnia 2011 r., będące rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Strategia Rozwoju Kultury zakłada następujące priorytety:

- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
- edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Częścią Narodowej Strategii Kultury dotyczącą sfery dziedzictwa materialnego i niematerialnego jest Narodowy Program Kultury **“Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”**. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju (Ustawa z dnia 20.04. 2004 r., Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206) oraz z założeniami do Krajowego Programu Ochrony Zabytków. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury **“Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego”** jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wytycza strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- szukanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Dnia 6 września 2005 r. przyjęty został przez Radę Ministrów **“Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Kultury i zachowanie Dziedzictwa Kulturowego”**, który jest uzupełnieniem powyżej omówionych dokumentów rządowych.

Dnia 27 sierpnia 2012 r. Rada Ministrów przyjęła **„Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania kraju 2030”**. Ważne miejsce zajmuje w nim problematyka związana z restrukturyzacją i rewitalizacją obszarów zdegradowanych i miast. Działania restrukturyzacyjne i rewitalizacyjne doprowadzą do odzyskania atrakcyjności danego obszaru lub miasta, do przywrócenia korzystnych warunków życia i podejmowania działalności gospodarczej i inwestycyjnej z wykorzystaniem istniejącego potencjału kulturowego oraz zachowaniem funkcji symbolicznych i przyrodniczych obszaru w procesie jego adaptacji do nowych funkcji. Zakres lokalnych programów rewitalizacji oprócz poprawy stanu budynków użyteczności publicznej powinien obejmować ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, integrację społeczną mieszkańców rewitalizowanych obszarów, przywrócenie terenom zdegradowanym ich funkcji przyrodniczej lub nadanie im takiej funkcji, a także promowanie zrównoważonego rozwoju.

W czerwcu 2014 Rada Ministrów uchwaliła **„Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017”** będący instrumentem wykonawczym dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (przyjętej w marcu 2013 r.). Jednym ze strategicznych założeń programu jest wzmocnienie synergii organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego, m. in. poprzez tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. W Programie zdiagnozowano stan ochrony zabytków w Polsce oraz sformułowano cel główny określając jako wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, dla realizacji którego opracowano 3 cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Zdefiniowano również 5 tematów wiodących:

- podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków,
- porządkowanie rejestru zabytków i stworzenie wiarygodnej diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych,
- zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,
- zwiększenie zaangażowania ze szczególnym uwzględnieniem gmin w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych.

Program kładzie szczególny nacisk na rolę samorządu terytorialnego w systemie ochrony zabytków w Polsce oraz na ułatwienie dostępu do dziedzictwa kulturowego i partycypację społeczną w jego ochronie i opiece nad zabytkami. Podkreśla też duże znaczenie programów opieki nad zabytkami na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego stanowiących istotny element zarządzania dziedzictwem kulturowym na danym obszarze.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Program opieki nad zabytkami gminy Olszanka zgodny jest z celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi i obowiązującymi dokumentami planistycznymi, strategicznymi i programowymi:

- **„Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego”**, przyjęty przez Sejmik Samorządu Województwa Opolskiego uchwałą nr XLVIII/505/2010 z dnia 28 września 2010 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego nr 132 poz. 1509),
- **„Strategia rozwoju województwa opolskiego do 2020 r.”**, załącznik nr 1 do uchwały nr XXV/325/2012 Sejmik Województwa Opolskiego z dnia 28 grudnia 2012 r.,
- **„Regionalny program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014 - 2020”**, opracowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego przyjęty przez Komisję Europejską w grudniu 2014 r.,
- **„Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2016-2019”**, przyjęty przez Sejmik Województwa Opolskiego uchwałą nr XVIII/206/2016 z dnia 14 czerwca 2016 r.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele i priorytety polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego są nadal aktualne i dotyczą:

- utrzymanie i zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń – tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających zachowaniu tożsamości historycznej regionu, objęcie ochroną prawną najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego, rewaloryzacja zabytkowych centrów miast i wsi, poprawa stanu zachowania krajobrazu kulturowego i dziedzictwa regionalnego, odnowa wsi z zachowaniem jej historycznego charakteru, ochrona dziedzictwa archeologicznego, rozwój muzealnictwa i wystawiennictwa, rozwój instytucji opieki nad zabytkami,
- ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego – uznanie dziedzictwa kulturowego za bogactwo stymulujące rozwój gospodarczy, wstrzymanie procesu degradacji założeń parkowo-pałacowych, wspieranie inicjatyw w celu podniesienia rangi obiektów i zespołów zabytkowych, wspieranie działań istniejących szlaków tematycznych i tworzenie nowych,
- promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalnej – wspieranie udokumentowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do promocji regionu opolskiego, edukacja społeczeństwa dotycząca regionalnego dziedzictwa kulturowego, powołanie instytucji do spraw dziedzictwa i współpraca z nimi, tworzenie izb pamięci narodowej.

Określono też główne zasady zagospodarowania przestrzennego w zakresie dziedzictwa kulturowego:

- zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej poprzez wymóg uczytelniania historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych, dostosowywania nowej zabudowy do historycznej i szczególnej ochrony elementów tworzących zabytkowy charakter przestrzeni,
- obejmowanie ochroną prawną dziedzictwa kulturowego przez opracowywanie miejscowych planów zagospodarowywania przestrzennego z określeniem stref ochrony konserwatorskiej,
- nadawanie mocy prawnej Gminnym Ewidencjom Zabytków umieszczanym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych,
- wykorzystanie obiektów i obszarów zabytkowych do pełnienia funkcji zabytkowych,
- oszczędne kształtowanie krajobrazu kulturowego i przeciwdziałanie rozpraszaniu historycznej zabudowy,
- harmonizowanie zabytkowych układów urbanistycznych w powiązaniu z rozwojem osadnictwa i komunikacji,
- zachowanie mieszkalno – usługowego charakteru centrów miast,
- eksponowanie regionalnych cech środowiska kulturowego województwa opolskiego,
- inicjowanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego przez tworzenie pomników historii i parków kulturowych w symbiozie z przyrodą.

Główne kierunki polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego to:

- ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego,
- ochrona obiektów i miejsc dziedzictwa kulturowego,
- ochrona dziedzictwa archeologicznego,
- ochrona materialną i niematerialną tradycją kultury ludowej,
- ochrona miejsc pamięci narodowej,
- wykorzystanie elementów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju regionu.

„Strategia rozwoju województwa opolskiego do 2020 r.” jest najważniejszym strategicznym dokumentem regionu. Już w sformułowaniu misji województwa opolskiego znalazło się odniesienie do fundamentalnej roli dziedzictwa i tożsamości kulturowej. Jednym z ważniejszych celów była rewitalizacja miast historycznych (zabytkowe, staromiejskie układy urbanistyczne i znaczenie dla wypełniania funkcji centro twórczych integrujących społeczności lokalne). Wskazano tu za „Planem zagospodarowania przestrzennego” 30 miast z zachowanymi zabytkowymi układami urbanistycznymi, z których 25 jest wpisanych do rejestru zabytków. Jednym z tych miast jest Praszka.

Innym ważnym zadaniem jest kontynuacja odnowy wsi. Region opolski, jako jeden z niewielu w Polsce, kształtuje swój wizerunek eksponując wieś m. in. przez Program Odnowa Wsi, będący największym i najdłużej (bo od 1997 r.) działającym w Polsce regionalnym programem aktywizacji lokalnych społeczności. W ramach tego programu po raz pierwszy wdrożono metodykę budowania strategii rozwoju na poziomie sołectwa.

W związku z promocją dziedzictwa kulturowego Śląska Opolskiego atrakcyjność województwa będzie wzrastać ze zwiększaniem konkurencyjności produktów turystycznych i kulturalnych. Konieczne jest rozszerzenie oferty turystyczno – kulturalnej przez modernizację i rozbudowę obiektów dziedzictwa kulturowego. Wpływ na atrakcyjność produktów turystycznych będzie miało dalsze rozwijanie szlaków turystycznych oraz bazy

noclegowej, usługowej i rekreacyjnej. Turystyka powinna być również oparta o potencjał regionu na jaki składają się zasoby wodne i przyrodnicze (m. in. wykopaliska paleontologiczne w Krasiejowie).

„Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014 – 2020”

Rozwój oferty kulturowej regionu jest jednym z celów koniecznych do osiągnięcia skutecznego wzrostu potencjałów województwa opolskiego. Do mocnych stron województwa opolskiego należą zarówno walory przyrodniczo – krajobrazowe jak i dziedzictwo kulturowe. W perspektywie finansowej 2014 – 2020 przewidziane jest podkreślenie atrakcyjności obiektów zabytkowych, historycznych i produktów turystycznych. Działania te obejmą też poprawę stanu technicznego obiektów dziedzictwa kulturowego. Wskazana jest także intensyfikacja szerokiej promocji dziedzictwa i kultury Śląska Opolskiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa narodowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi wykonanymi w gminie

Instrumentem kształtowania polityki przestrzennej gminy, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikających z ochrony dziedzictwa kulturowego, jest nadal „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Olszanka” przyjęte uchwałą nr XIV/121/2000 Rady Gminy Olszanka z dnia 20.02.2000 r.

Ze względu na konieczność określenia lokalizacji elektrowni wiatrowych w 2009 r. przyjęto zmianę studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Olszanka w rejonie miejscowości Przylesie, Obórki i Jankowice Wielkie uchwałą nr XXXIV /210/2009 Rady Gminy Olszanka z dnia 1.12.2009 r.

Kolejną zmianę dotyczącą zakresu linii elektroenergetycznej 400 kV Dobrzeń - Pasikurowice/Wrocław przyjęto uchwałą nr XXXVIII/232/2013 Rady Gminy Olszanka z dnia 27.09. 2013 r. jako „Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Olszanka”.

Ponadto gmina posiada aktualnie 5 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przyjęte następującymi uchwałami:

- nr XXX/297/2002 Rady Gminy Olszanka z dnia 22.03.2002 r. dla terenów zorganizowanej działalności inwestycyjnej w rejonie węzła autostradowego „Przylesie”,
- nr XXX/296/2002 Rady Gminy Olszanka z dnia 22.03.2002 r. dla strefy dopuszczalnego zainwestowania wsi Krzyżowice,
- nr XXVII/172/2009 Rady Gminy Olszanka z dnia 30.03.2009 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny zorganizowanej działalności inwestycyjnej w rejonie węzła autostradowego Przylesie we wsi Przylesie,
- nr XXXIV/210/2009 Rady Gminy Olszanka z dnia 1.12.2009 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar w rejonie miejscowości Przylesie, Obórki i Jankowice Wielkie w gminie Olszanka,
- nr XXIX/173/2012 Rady Gminy Olszanka z dnia 30.11.2012 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru obejmującego tereny wzdłuż napowietrznej dwutorowej linii elektroenergetycznej 110 kV relacji Groszowice-Hermanowice w granicach gminy Olszanka.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii gminy

Gmina Olszanka, obejmuje obecnie 10 miejscowości: Czeska Wieś, Gierszowice, Jankowice Wielkie, Janów, Krzyżowice, Michałów, Obórki, Olszanka, Pogorzela i Przylesie.

Początki osadnictwa na terenie gminy sięgają okresu wczesnego średniowiecza. Już w czasach przedchrześcijańskich, a najpóźniej w X-XI w., na terenie obecnej wsi Michałów istniały 2 grodziska wczesnośredniowieczne. Jedno z nich, w sąsiedztwie obecnego kościoła, było zapewne ośrodkiem władzy lokalnej, drugie, usytuowane nad Nysą Kłodzką, strzegło prawdopodobnie przeprawy przez rzekę. Najstarsza wzmianka źródłowa dotycząca wsi Michałów pochodzi z dokumentu z 1210 r., który potwierdził nabycie wsi Pogorzela przez Jaracha, kasztelana na Kamieńcu. Brat Jaracha – Wincenty z Pogorzeli i zarazem bratanek biskupa wrocławskiego Wawrzyńca został opatem klasztoru augustianów w Kamieńcu.¹

Wieś Michałów występowała w dokumentach XIII-wiecznych kilkakrotnie lecz z niewielkimi modyfikacjami: „Michalovo” w 1210 r., „Michlove” w 1250 r., „Michalov” w 1260 r., „Mychalov” w 1276 r., „Michelau” w 1284 r. Z początkiem XIV w. przyjęła się już forma „Michelau” (1316 r.) lub „Michalov” (1319 r.).² Natomiast Pogorzela (od słowa pogorzela – wypalone miejsce, jest związane z gospodarką żarową) występuje w zlatynizowanej formie jako „Pogrella” w 1276 r., „Pogorala” w 1287 r., „Pogorel” w 1290 r., „Pogarel” w 1301 r., „Pogorella” w 1303 r. aż do „Pogarel” w 1320 r.³

W latach 1243-72 Pogorzela była własnością Mrocza, po nim do 1283 r. właścicielami zostali dwaj bracia Budivoy i Janus. Oni to wzniesli w 1273 r. w Pogorzeli, najstarszy na tym terenie, drewniany kościół katolicki, gdyż obecny murowany powstał w 1 połowie XIV w. Pierwszym plebanem w Pogorzeli został Arnold, któremu żona komesa Przeclawa z Michałowa zapisała 2 łany ziemi w Pogorzeli jako uposażenie kościoła. Wkrótce powstał następny kościół w 1276 r. w Michałowie również drewniany bo murowany zbudowano w XIV w. W latach 1308-30 właścicielem Michałowa był Jarosław, zaś w 1333 r. właścicielami Pogorzeli i Olszanki byli jego synowie: Boguscha, Gunter i Przeclaw. Dokumentem z tegoż roku książę legnicki Bolesław potwierdził nadanie Przeclawowi Pogorzeli i Olszanki. Przeclaw z Pogorzeli w 1341 r. został biskupem wrocławskim, zaś książę Bolesław w 1349 r. przekazał swoje prawa książęce rodowi Pogorzeliów, herbu Grzymała. W 1394 r. istniało w Pogorzeli sołectwo, które w latach następnych przechodziło z rąk do rąk.⁴

W XIV w. z Michałowem i Pogorzela związane są jeszcze 3 miejscowości należące do dóbr rodu Pogorzeliów, są to Olszanka, Jankowice Wielkie i Czeska Wieś. W Olszance istniała już we wczesnym średniowieczu osada. Pierwszy zapis nazwy Olszanka z około 1300 r. brzmiał „Alzena”, w 1333 r. występował jako „Alczenov” zaś w 1359 r. jako „Alznov” i „Alczennaw” w 1385 r.⁵ Patronimiczna nazwa Jankowic (pochodzących zapewne od imienia Janko), wymieniona była po raz pierwszy również około 1300 r. jako „Villa Jankowitz a w 1334 r. jako „Jenkowicz”.⁶

1 I. Rybka-Ceglecka: Studium historyczno-urbanistyczne wsi Michałów. Wrocław 1988, mnps, W: Archiwum WKZ w Opolu.
2 H. Borek, S. Rospond: Nazwy geograficzne Śląska. Opole 1994, t. VII s.
3 Ibidem, 2002, t. X, s. 110.
4 Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Praca zbiorowa. Warszawa 1887, t. VIII, s. 564
5 H. Borek, S. Rospond: Nazwy, op. cit., 1999, t. IX, s.76.
6 Ibidem, 1988, t. IV, s. 65.

Natomiast Czeską Wieś zasiedlili prawdopodobnie koloniści z Czech (Moraw) z początkiem XIV w., gdyż już w 1310 r. jest w niej wzmiankowany po raz pierwszy kościół. Wieś zanotowana została w 1316 r. jako „villa Bohemorum” a w 1358 r. jako „Bemischdorf”.⁷

Oprócz powyższych wsi równie starą metrykę posiada wieś Krzyżowice, która po raz pierwszy była wzmiankowana w 1288 r. w zlatynizowanej formie „Crisovie”. Pierwsza informacja o istnieniu kaplicy w Krzyżowicach pochodzi z 1376 r. choć kościół określono na XV i XVI w. Jednakże po badaniach konserwatorskich w ostatnim czasie, datę powstania pierwszego drewnianego kościoła należy przesunąć z XV w. na około połowę XIV w. Bowiem badania te ujawniły istnienie w dolnej części ścian kościoła (do wysokości około 4 m) drewnianej konstrukcji zrębowej, łączonej na jaskółczy ogon, wykonanej z drewna datowanego na lata 1341-42. Natomiast konstrukcja szkieletowa górnej części ścian kościoła pochodzi z XVI w. Ta nowa datacja wysuwa kościół w Krzyżowicach na pierwsze miejsce nie tylko w skali Śląska lecz prawdopodobnie całej Polski (co będzie można potwierdzić po zakończeniu badań). Oprócz tego z Krzyżowicami związany był wybitny naukowiec, profesor, teolog i kanonik Franciszek Krzysztowic (1370-1432) Studiował w Pradze, gdy zaś z początkiem XV w. został profesorem teologii, związał się na stałe z Akademią Krakowską, gdzie dwukrotnie pełnił funkcję rektora i wicekanclerza.⁸

Również pozostałe wsie gminy, czyli Gierszowice, Janów, Obórki i Przylesie posiadają średniowieczne korzenie gdyż, z wyjątkiem Janowa, były wzmiankowane po raz pierwszy w źródłach około 1300 r. Gierszowice zostały zapisane zarówno około 1300 jak i w 1337 r. jako „Gerhardi Villa” – wieś Gerharda. Dopiero w 1743 r. nazwa wsi zmienia się na „Giersdorff”.⁹ Podobnie Obórki zapisano w źródłach około 1300 r. jako „Schofelth” lecz nazwa wsi zmieniała się z „Svenkinfeld” w 1335 r. i „Sconevelt” w 1337 r. aż do „Schonfeld” w 1743 r.¹⁰ Natomiast Przylesie zapisana została w źródłach, także około 1300 r. jako „villa Pambrowitz vel Cunradwalde”. Tę dwójako zapisaną nazwę wsi zastąpiła już w 1342 r. „Konradswalde” i później w 1743 r. „Konradswaldau”.¹¹ A więc pierwotna nazwa „Pambrowitz” będąca zapewne zniekształconą formą nazwy Dąbrowica, zastąpiła niemiecka nazwa „Las Konrada”, będącego prawdopodobnie zasadzcą. Wieś bowiem została lokowana na prawie niemieckim, w której zamieszkało 12 osadników z Frankonii lub Flandrii.¹²

Natomiast ostatnia ze wsi - Janów – występuje w źródłach po raz pierwszy dopiero w 1409 r. jako „Johnsdorf” (wieś Johna = Jana).¹³ Jednakże w związku z bliskim sąsiedztwem z Pogorzela i Michałowem oraz zlokalizowaniem na terenie Janowa grodziska średniowiecznego można przypuszczać, że i ta wieś powstała nie później niż na przełomie XIII i XIV w. Wieś lokowana w układzie niwowym reprezentuje typ ulicówki, który zachował się do dziś w niemal czystej postaci. Ten typ wsi reprezentuje większość wsi gminy Olszanka, taki sam układ mają Gierszowice. Typ ulicówki, choć złożony z dwóch równoległych ulic, reprezentują również wsie Olszanka, Pogorzela, Czeska Wieś i Obórki. Ulicówka była one najczęściej występującą formą wsi lokowanej na prawie niemieckim.

Natomiast starszym typem wsi, lokowanym zazwyczaj na prawie polskim, była owalnica lub okolnica. Takim typem wsi były pierwotne wsie Michałów i Przylesie.

7 Ibidem, 1985, t. II, s. 71.

8 Archiwum WKZ w Opolu; także www.wikipedia.pl

9 H. Borek, S. Rospond: Nazwy, op. cit., 1986, t. III s. 36.

10 Ibidem, 1999, t. IX, s. 49.

11 Ibidem, 2004, t. X, s. 55-56.

12 I. Rybka-Ceglecka: Studium historyczno-urbanistyczne wsi Przylesie. Wrocław 1988, mnps, W: Archiwum WKZ w Opolu.

13 Ibidem, 1988, t. IV, s. 68.

W Przylesiu o istnieniu starszej, przedkolacyjnej wsi typu owalnicy, świadczą: niespójność układu urbanistycznego części wsi w osi wschód – zachód, pierwotne wezwanie pierwszego drewnianego kościoła p.w. św. Stanisława, wzmiankowanego w 1375 r., choć zapewne powstałego w 2 połowie XIII w. oraz pierwotna nazwa wsi Pambrowice – Dąbrowica?. Po lokacji nowe nawsie ujęto dwoma równoległymi drogami, wzdłuż których sytuowano działki siedliskowe z zagrodami. Ten tradycyjny układ wsi przetrwał aż do wielkiego pożaru w 1809 r., który strawił znaczną część wsi. W XIV w. Przylesie było własnością Zakonu Joannitów, którym książę brzesko-legnicki Ludwik, nadał wieś Przylesie wraz z dochodami, jako uposażenie kolegiaty św. Jadwigi w Brzegu. W czasie reformacji w XVI w. całość dóbr kolegiaty (wraz ze wsią Przylesie) przejęło Gimnazjum Piastowskie w Brzegu (powstałe w 1529 r.), w rękach którego znajdowało się do 1741 r.¹⁴

Zupełnie inaczej ułożyły się losy Michałowa, którego początkiem była też przedkolacyjna wieś typu owalnicy usytuowana w sąsiedztwie wczesnośredniowiecznego grodziska, w którym zapewne istniał zamek. W 1571 r. ówczesny właściciel Michałowa – Hans von Gruttschreiber, wybudował nowy pałac wraz z kaplicą. Syn Hansa – Adam – uzyskał dla Michałowa prawa miejskie w 1615 r. Herbem miasta Michałów został jego herb rodowy, nowe miasto otrzymało prawo do corocznego jarmarku i cotygodniowego targu. Zespół pałacowo kościelny otoczono murem, przy którym usytuowano jedną z trzech bram miejskich. Dwie pozostałe powstały przy drogach prowadzących do Strzelina i Brzegu. Miasto miało charakter rzemieślniczo-handlowy. W czasie wojny 30-letniej (1618-48) zostało splądrowane, po którym nawiedziła je zaraza. Po wojnie 30-letniej miasto przeszło pod rządy synów Adama: właścicielem Michałowa Górnego został Georg von Gruttschreiber, zaś Michałowa Dolnego Hans Heinrich von Gruttschreiber, z których jeden przeszedł z powrotem na katolicyzm.

W 1715 r. Anton Heine von Gruttschreiber sprzedał swe dobra klasztorowi cystersów. Cystersi, jako współwłaściciele Michałowa, przejęli pałac i w latach 1715-18 wybudowali kaplicę katolicką oraz założyli 2 folwarki. Istniała też wówczas, przy rzece Nysa Kłodzka, komora celna koło mostu i karczmy. W mieście urzędował trzyosobowy magistrat z burmistrzem na czele. Istniały też w tym czasie: młyn wodny, wiatrak, tartak, browar, gorzelnia, 7 tkalni, farbiarnia, 3 cegielnie, żyło też 8 kupców – mieszczan. Cystersi w latach 1820 i 1833 przebudowali kaplicę na kościół katolicki. Niestety dalsze możliwości rozwoju miast prze-kreśliła linia kolejowa, prowadząca z Brzegu do Nysy, która ominęła miasto (stację ulokowano w Czeskiej Wsi). W latach 70-tych XIX w. Michałów stracił prawa miejskie i został ponownie wsią. W 2 połowie XIX w. powstały układ urbanistyczny nie uległ większym zmianom do dziś.

Jak wynika z powyższej historii wszystkie miejscowości gminy i zachowane w nich kościoły powstały w średniowieczu. W Czeskiej Wsi obecny gotycki kościół wybudowano z początkiem XIV w. a odnawiano w latach 1718 i 1864. W Gierszowicach gotycki kościół z budowany około 1300 r. został przebudowany w 1503 r. W Jankowicach Wielkich gotycki kościół zbudowano z początkiem XIV w. (choć wzmiankowany był w źródłach dopiero w 1483 r.), a wieżę nadbudowano w 1843 r. W Obórkach obecny kościół zbudowano w XVI w. (choć pierwotny wzmiankowany był już w 1335 r.) i był kilkakrotnie przebudowywany w XVII – XVIII w. a wieżę zbudowano w 1755 r. W Pogorzeli obecny gotycki kościół zbudowano w 1 połowie XIV w. a wieżę około 1600 r., został przekształcony w okresie baroku i odnowiony w 1841 r.

W Przylesiu obecny kościół zbudowano w XIV w. a rozbudowano w 1713 r. z wieżą nadbudowaną w 1793 r. W Michałowie obecny gotycki kościół (pierwotnie katolicki, później ewangelicki) wybudowano w XIV w. a przebudowano i odnowiono w 1821 r.¹⁵

Wszystkie te kościoły (z wyjątkiem kaplicy pałacowej a później kościoła katolickiego w Michałowie) zostały w 1 połowie XVI w. przejęte przez protestantów, pozostając w ich rękach do 1945 r. Najwcześniej został przejęty kościół w Czeskiej Wsi w 1525 r., potem w kolejnych latach: w Michałowie w 1533 r., w Obórkach w 1534 r., w Jankowicach Wielkich w 1535 r., w Pogorzeli w 1545 r. i około połowy XVI w. w Gierszowicach i Krzyżowicach.¹⁶

Poza kościołami w gminie Olszanka powstały również zespoły pałacowo-dworskie i dworsko-folwarczne. Pałace w zespołach parkowych powstały w Janowie, Obórkach i Jankowicach Wielkich, zaś dwory w zespołach folwarcznych w Krzyżowicach i Olszance. Najstarszą metrykę posiada dziś pałac w Janowie, o którym pierwsza wzmianka informuje w 1765 r. wymieniając ówczesnego właściciela – von Thirskiego. Z tego okresu zachował się jedynie spichlerz dworski. Obecny pałac wzniesiono z początkiem XIX w. na fundamentach starszego. Wokół pałacu założono w tym samym czasie park krajobrazowy a całość otoczono murem z bramą wjazdową. Obok zespołu pałacowo-parkowego założono folwark. W 1913 r. pałac w ramach remontu rozbudował i przebudował ostatni właściciel Otto Moll.¹⁷

Również w Jankowicach Wielkich, w sąsiedztwie kościoła, zbudowano klasycystyczny pałac około 1800 r. Wokół pałacu założono park krajobrazowy i otoczono murem z bramą wjazdową. W bezpośrednim sąsiedztwie pałacu i parku założono duży zespół folwarczy.¹⁸ W Obórkach też z początkiem XIX w. (około 1825 r.) powstał dwór a wokół park, w sąsiedztwie którego założono okazały zespół folwarczy. W 1888 r. dwór był własnością rodziny Pheil.¹⁹

Natomiast barokowy dwór w zespole folwarcznym w Olszance powstał już około połowy XVIII w. Obok niego z początkiem XIX w. powstał obszerny folwark. Podobnie w Krzyżowicach okazały pałac wybudowano z końcem XVIII w., a przebudowano około 1880 r. W jego pobliżu powstał duży zespół folwarczy.

Wszystkie te pałace i dwory z zespołami folwarczными po 1945 r. zostały przejęte przez państwo. Folwarki zamieniono na PGR z siedzibami w pałacach i dworach. Dwór w Olszance już w latach 60-tych XX w. zaadaptowano na cele mieszkalne i sprzedano w ręce prywatne. Podobnie w Krzyżowicach, tylko później, pałac przebudowano na dom wielorodzinny dla mieszkańców wsi. Również pałac w Janowie, jak i w Olszance, sprzedano w ręce prywatne. Natomiast pałac w Jankowicach Wielkich i Obórkach przeszedł w ręce prywatnej spółki. Stan zachowania tych obiektów jest na ogół dobry.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Dziedzictwo kulturowe to ogół dorobku społeczeństwa w zakresie nauki, sztuki, architektury, oświaty, techniki, wytworzonego w trakcie jego historycznego rozwoju i przekazywanego z pokolenia na pokolenie. Składa się nań zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, mającymi znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

15 Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Praca zbiorowa. Warszawa 1961, t. VII, zes. 1 s. 34-39, 46-47, 66-78.

16 Ibidem.

17 Ibidem, s.39; także www.wikipedia.pl

18 Ibidem, s.37-39; także www.wikipedia.pl

19 Ibidem, s.70-71; także www.wikipedia.pl

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiane jest z architekturą i sztuką, jednak formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli), obyczaje towarzyskie, kulinaria i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności stanowią również elementy dziedzictwa kulturowego.

Ze względu na szczególną wagę przypisywaną ochronie dziedzictwa kulturowego, uzyskała ona swoje umocowanie prawne, mające odzwierciedlenie również w regulacjach dotyczących opracowywania dokumentów z zakresu planowania przestrzennego. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 10 stanowi, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w studium uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) parków kulturowych.

Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków, zalicza się w szczególności:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do zabytków archeologicznych, zalicza się: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska i kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Olszanka znajduje się zespół zabytków nieruchomych, liczący łącznie 526 obiektów, z których 48 zabytków jest wpisanych do Rejestru Zabytków woj. opolskiego

5.2.4. Zabytki ruchome

W gminie Olszanka do zabytków ruchomych należy wyposażenie 7 kościołów, które są wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych woj. opolskiego oraz dekoracja 1 budynku.

5.2.5. Zabytki techniki

Na terenie gminy Olszanka znajduje się 7 nieruchomych zabytków techniki ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, z których żaden nie jest wpisany do Rejestru Zabytków.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Na obszarze gminy Olszanka znajdują się 63 stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji, w tym 9 stanowisk jest wpisanych do Rejestru Zabytków Archeologicznych woj. opolskiego.

5.2.7. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej

W gminie Olszanka znajdują się 9 zabytkowych układów zieleni kształtowanej, w tym 3 parki i 6 cmentarzy. Spośród 3 parków 2 są wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego, natomiast żaden cmentarz nie jest wpisany do Rejestru Zabytków.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do Rejestru Zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661). Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia opolskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27.07.2011 w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania. Rozporządzenie określa tryb i sposób wydawania pozwoleń, w tym szczegółowe wymagania, jakim powinien odpowiadać wniosek i pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych w otoczeniu zabytku, badań archeologicznych, poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych w zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Rozporządzenie ponadto określa wymagane kwalifikacje jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich badań architektonicznych lub archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi, sposób potwierdzania posiadanych kwalifikacji i dodatkowych wymagań, standardy dotyczące dokumentacji prowadzonych prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

W gminie Olszanka znajduje się 48 obiektów architektury i budownictwa oraz 2 zabytkowe zespoły zieleni wpisane do Rejestru Zabytków. Są to:

1. Czeska Wieś – kościół filialny rzymsko-katolicki, p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, ok. 1300 r., 1718 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 717/64 z 6.03.1964 r.
2. Czeska Wieś – dawny dwór, ob. szkoła, ok. 1825 r., lata 20-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1966/72 z dnia 15.11.1972 r.

3. Gierszowice – kościół filialny p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej, ok. 1300 r., 1503 r., XVII w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 706/64 z dnia 2.03.1964 r.
4. Gierszowice – spichlerz w zagrodzie nr 18, ok. 1830 r., budynek gospodarczy: 3 ćwierć XIX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1487/66 z dnia 9.08.1966 r.
5. Gierszowice – dom i budynek gospodarczy w zagrodzie nr 18, 3 ćwierć XIX w., wpisane do Rejestru Zabytków pod poz. 1487/66 z dnia 9.08.1966 r.
6. Gierszowice – dom nr 22, XIX w. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1486/66 z dnia 8.08.1966 r.
7. Jankowice Wielkie – kościół filialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii, XIV w., XVI w., 1843 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 989/65 z dnia 4.05.1965 r.
8. Jankowice Wielkie – dwór w zespole folwarcznym, ok. 1800 r., po 1945 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 990/65 z dnia 5.05.1965 r.
9. Jankowice Wielkie – oficyna w zespole folwarcznym, ok. 1854 r., ok. poł. XX w., wpisana do Rejestru Zabytków pod poz. 990/65 z dnia 5.05. 1965 r.
10. Jankowice Wielkie – stodoła w zespole folwarcznym, ok. poł. XIX w., ok. poł. XX w., wpisana do Rejestru Zabytków pod poz. 990/65 z dnia 5.05. 1965 r.
11. Jankowice Wielkie – obora w zespole folwarcznym, ok. poł. XIX w., ok. poł. XX w., wpisana do Rejestru Zabytków pod poz. 990/65 z dnia 5.05. 1965 r.
12. Jankowice Wielkie – spichlerz w zespole folwarcznym, ok. poł. XIX w., ok. poł. XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 990/65 z dnia 5.05. 1965 r.
13. Jankowice Wielkie – dom przy kościele, ob. szkoła podstawowa, ok. 1825 r., lata 80-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1488/66 z dnia 9.08.1966 r.
14. Janów – dwór w zespole parkowym, 1 poł. XVIII w., 1913 r., wpisany do Rejestru Zabytków poz. 2176/87 z dnia 1.10.1987 r.
15. Janów – spichlerz w zespole dworskim, koniec XVIII w., XX w. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1490/66 z dnia 9.08.1966 r.
16. Janów – park w zespole dworskim, 1 poł. XIX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 84/83 z dnia 1.10.1983 r.
17. Janów – dawny czworak w zespole folwarcznym, ob. dom nr 14-14 a, ok. 1825 r., lata 20-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1489/66 z dnia 9.08.1966 r.
18. Krzyżowice - kościół filialny p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego, XV w., 1580 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 393/58 z dnia 1.07.1958 r. oraz 771/64 z dnia 8.04.1964 r.
19. Krzyżowice – dawny zajazd ob. sklep, nr 75, ok. 1825 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1493/66 z dnia 9.08.1966 r.
20. Michałów – kaplica pałacowa, ob. kościół parafialny p.w. św. Jadwigi, 1615-18 r., 1715-18 r., 1820 r., 1910 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 601/59 z dnia 22.10.1959 r.
21. Michałów – kościół ewangelicki p.w. św. Michała, XIV w., 1826-27 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1182/66 z 8.03.1966 r.
22. Michałów – dawny pałac, ob. plebania kościoła parafialnego, 1615-18 r., 1715-18 r., 1820r., 1910-12 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 981/65 z dnia 3.05.1965 r.
23. Michałów – dom nr 40, około 1830 r., XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1504/66 z dnia 9.8.1966 r.
24. Obórki – kościół ewangelicki, ob. polsko-katolicki, p.w. św. Piotra i Pawła, XV-XVI w., 1755 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 679/63 z 29.04.1963 r.
25. Obórki – dawny dwór, obecnie dom mieszkalny nr 64, XVIII w., 1825 r., 1888 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 2320/93 z dnia 23.06.1993 r.
26. Obórki – park krajobrazowy, około 1830 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 59/81 z dnia 13.07.1981 r.

27. Olszanka – dawny dwór, obecnie dom mieszkalny nr 8, ok. 1720 r., ok. 1920 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 982/65 z dnia 3.05.1965 r.
28. Pogorzela – kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, 1 poł. XIV w., ok.1600 r., XVIII w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 696/64 z dnia 10.01.1964 r.
29. Pogorzela – szkoła, początek XIX w., lata 20-te XX w., wpisana do Rejestru Zabytków pod poz. 1508/66 z dnia 10.08.1966 r.
30. Pogorzela – dom nr 77, 1845 r., lata 80-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1511/66 z dnia 10.8.1966 r.
31. Pogorzela – dom nr 78 b, ok. 1825 r., lata 80-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1512/66 z dnia 10.8.1966 r.
32. Pogorzela – dom nr 92, ok. 1830 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1513/66 z dnia 10.8.1966 r.
33. Pogorzela – dom nr 93, 1833 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1514/66 z dnia 10.8.1966 r.
34. Pogorzela – kuźnia, koło nr 27, 1836 r., XX w., wpisana do Rejestru Zabytków pod poz. 1510/66 z dnia 10.8.1966 r.
35. Przylesie – kościół filialny p.w. św. Stanisława Kostki, XIV w., 1713 r., 1793 r., pocz. XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1078/66 z dnia 21.01.1966 r.
36. Przylesie – dom nr 6, 2 ćwierć XIX w., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1515/66 z dnia 10.08.1966 r.
37. Przylesie – dom nr 13, 1 poł. XIX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1516/66 z dnia 10.08.1966 r.
38. Przylesie – dom nr 49, 2 ćwierć XIX w., lata 60-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1517/66 z dnia 10.08.1966 r.
39. Przylesie – dom nr 54, 2 ćwierć XIX w., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1518/66 z dnia 10.08.1966 r.
40. Przylesie – dom nr 56, ok. 1850 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1519/66 z dnia 10.08.1966 r.
41. Przylesie – dom nr 57, ok. 1825 r., lata 70-te XX w., 2008 r., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1520/66 z dnia 10.08.1966 r.
42. Przylesie – dom nr 58, ok. 1850 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1521/66 z dnia 10.08.1966 r.
43. Przylesie – dom nr 79, 1 ćwierć XIX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1522/66 z dnia 10.08.1966 r.
44. Przylesie – dom ze spichlerzem nr 80, ok. 1850 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1523/66 z dnia 10.08.1966 r.
45. Przylesie – dom nr 106, 2 ćwierć XIX w., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1524/66 z dnia 10.08.1966 r.
46. Przylesie – dom nr 127, XIX w., koniec XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1525/66 z dnia 10.08.1966 r.
47. Przylesie – dom nr 139 i 139 a, 1837 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1526/66 z dnia 10.08.1966 r.
48. Przylesie – dom nr 149, 1 połowa XIX w., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1527/66 z dnia 10.08.1966 r.
49. Przylesie – dom nr 150, 2 ćwierć XIX w., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1528/66 z dnia 10.08.1966 r.
50. Przylesie – dom nr 164, ok. 1850 r., lata 70-te XX w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1529/66 z dnia 10.08.1966 r.

Na terenie gminy Olszanka znajduje się 7 zespołów zabytków ruchomych, stanowiące wyposażenie kościołów, wpisanych do rejestru zabytków, w następujących miejscowościach:

1. Czeska Wieś – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks.B. t.I-347/67 z dnia 30.08.1967 r., Ks.B. t.V-817/90 z dnia 9.04.1990 r., Ks.B. t.III-241/1-3/11 z dnia 19.09.2011 r.
2. Czeska Wieś – dekoracja stropu sali głównej i pomieszczenia gospodarczego na I piętrze Domu Ludowego, wpisana do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks.B. t.III-187/1-2/10 z dnia 30.08.2010 r.
3. Jankowice Wielkie – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B-t.II-536/71 z dnia 30.11.1971 r.
4. Krzyżowice – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B-t.I-293/67 z dnia 30.08.1967 r., Ks.B. t.I-351/64 z dnia 19.02.1964 r.
5. Michałów – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Jadwigi Śląskiej, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks.B. t.I-354/64 z dnia 19.02. 1964 r.
6. Michałów – wyposażenie kościoła poewangelickiego p.w. św.Michała, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks.B. t.I-355/64 z dnia 19.02.1964 r.
7. Obórki – wyposażenie kościoła poewangelickiego (polsko-katolickiego) p.w. św. Piotra i Pawła, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks.B. t.I-299/67 z dnia 30.08. 1967 r., Ks.B. t.II-428/70 z dnia 5.01.1970 r.
8. Pogorzela – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks.B. t.I-291/63 z dnia 21.02.1963 r., Ks.B. t.I-324/64 z dnia 30.01.1964 r., Ks.B. t.I-325/64 z dnia 19.02. 1964 r., Ks.B. t.I-361/64 z dnia 20.02.1964 r.

W gminie Olszanka znajdują się 3 zabytkowe układy zieleni kształtowanej – parki, z których 2 są wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego w miejscowościach:

1. Janów – park w zespole dworskim - 1 poł. XIX w.,
2. Obórki – park krajobrazowy w zespole dworskim - ok. 1830 r.,

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 z ustawy z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków „ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”. Ewidencją zostają objęte zespoły o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomości spoczywa na burmistrze miasta i gminy (art. 22 pkt. 4 ustawy z 23.7.2003).

Gmina Olszanka posiada Ewidencję, która zgodnie z wymogami jest zbiorem kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych równocześnie w wojewódzką ewidencją zabytków. Gminna Ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym, winna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Na terenie gminy Olszanka Gminną Ewidencją objęto 525 obiektów:

1. Czeska Wieś – kościół filialny rzymsko-katolicki p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa
2. Czeska Wieś – ogrodzenie kościoła filialnego
3. Czeska Wieś – cmentarz rzymsko-katolicki
4. Czeska Wieś – dawny dwór, ob. szkoła
5. Czeska Wieś – dom ludowy wraz z pomieszczeniami gospodarczymi, ob. świetlica wiejska
6. Czeska Wieś – dom nr 1 i stodoła przy nr 1-2
7. Czeska Wieś – dom i budynek gospodarczy nr 2
8. Czeska Wieś – dom nr 6
9. Czeska Wieś – dom nr 8
10. Czeska Wieś – stodoła nr 10
11. Czeska Wieś – dom nr 11
12. Czeska Wieś – dom nr 12
13. Czeska Wieś – dom nr 13
14. Czeska Wieś – dom i budynek gospodarczy nr 14
15. Czeska Wieś – dom nr 15 i stodoła przy nr 14-15
16. Czeska Wieś – dom nr 16
17. Czeska Wieś – dom i stodoła nr 17
18. Czeska Wieś – dom nr 18
19. Czeska Wieś – lamus przy nr 21
20. Czeska Wieś – dom nr 23
21. Czeska Wieś – stodoła przy nr 24
22. Czeska Wieś – dom i budynek gospodarczy nr 25
23. Czeska Wieś – dom nr 27
24. Czeska Wieś – dom nr 29
25. Czeska Wieś – dom nr 30
26. Czeska Wieś – dom nr 31
27. Czeska Wieś – dom nr 32
28. Czeska Wieś – dom nr 33
29. Czeska Wieś – dom nr 35
30. Czeska Wieś – dom nr 36
31. Czeska Wieś – dom nr 37
32. Czeska Wieś – dom nr 38
33. Czeska Wieś – dom nr 39
34. Czeska Wieś – dom nr 40
35. Czeska Wieś – dom nr 41
36. Czeska Wieś – dom nr 44
37. Czeska Wieś – dom nr 45
38. Czeska Wieś – dom i stodoła nr 47
39. Czeska Wieś – dom nr 49
40. Czeska Wieś – dom nr 50
41. Czeska Wieś – dom nr 51
42. Czeska Wieś – dom nr 54
43. Czeska Wieś – dom nr 55
44. Czeska Wieś – dom nr 56
45. Czeska Wieś – dom nr 58
46. Czeska Wieś – stodoła przy nr 62

47. Czeska Wieś – dom i stodoła nr 63
48. Czeska Wieś – stodoła przy nr 66
49. Czeska Wieś – dom nr 68
50. Czeska Wieś – dom nr 69
51. Czeska Wieś – dom nr 85
52. Czeska Wieś – dom nr 86
53. Czeska Wieś – dom nr 88
54. Czeska Wieś – dom nr 90
55. Czeska Wieś – dom nr 91
56. Czeska Wieś – dom nr 92
57. Czeska Wieś – dom i stodoła nr 93
58. Czeska Wieś – dom nr 95
59. Czeska Wieś – dom nr 97
60. Czeska Wieś – dom-wycug nr 101
61. Czeska Wieś – stodoła przy nr 102
62. Czeska Wieś – dom nr 103
63. Czeska Wieś – dom nr 104
64. Czeska Wieś – dom nr 107
65. Czeska Wieś – dom i zabudowania gospodarcze nr 108
66. Czeska Wieś – dom w zagrodzie nr 109
67. Czeska Wieś – dom nr 110
68. Czeska Wieś – stodoła i budynek gospodarczy przy nr 110
69. Czeska Wieś – trafostacja, między nr 106-107
70. Czeska Wieś – stacja kolejowa
71. Czeska Wieś – dom w zespole kolejowym nr 1
72. Czeska Wieś – dom w zespole kolejowym nr 2
73. Gierszowice – kościół filialny rzymsko-katolicki p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej
74. Gierszowice – ogrodzenie kościoła filialnego
75. Gierszowice – szkoła podstawowa nr 16
76. Gierszowice – dom nr 1
77. Gierszowice – dom w zagrodzie nr 4
78. Gierszowice – dom nr 8
79. Gierszowice – dom i stodoła nr 9
80. Gierszowice – dom nr 10
81. Gierszowice – dom nr 11
82. Gierszowice – dom w zagrodzie nr 15
83. Gierszowice – dom nr 17
84. Gierszowice – spichlerz w zagrodzie nr 18
85. Gierszowice – budynek gospodarczy w zagrodzie nr 18
86. Gierszowice – dom nr 22
87. Gierszowice – dom nr 24 i 24 A
88. Gierszowice – dom nr 29
89. Gierszowice – dom i stodoła nr 30
90. Gierszowice – dom nr 34
91. Gierszowice – dom i stodoła nr 40
92. Gierszowice – dom i stodoła nr 41
93. Gierszowice – dom i stodoła nr 46
94. Gierszowice – stodoła przy nr 47
95. Gierszowice – dom nr 49

96. Gierszowice – dom w zagrodzie nr 51
97. Gierszowice – dom nr 54
98. Gierszowice – dom i stodoła nr 60
99. Gierszowice – dom w zagrodzie nr 66
100. Gierszowice – dom nr 68
101. Gierszowice – dom nr 69
102. Gierszowice – dom i stodoła nr 71
103. Gierszowice – dom nr 73
104. Gierszowice – dom i stodoła nr 74
105. Gierszowice – dom i stodoła nr 76
106. Gierszowice – dom w zagrodzie nr 77
107. Gierszowice – cmentarz rzymsko-katolicki
108. Gierszowice – trafostacja
109. Jankowice Wielkie – kościół filialny rzymsko-katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP
110. Jankowice Wielkie – pozostałości ogrodzenia kościoła filialnego
111. Jankowice Wielkie – dwór w zespole parkowym
112. Jankowice Wielkie – park w zespole dworsko-folwarcznym
113. Jankowice Wielkie – brama wjazdowa zespołu dworskiego
114. Jankowice Wielkie – oficyna w zespole folwarcznym
115. Jankowice Wielkie – czworak w zespole folwarcznym
116. Jankowice Wielkie – obora w zespole folwarcznym
117. Jankowice Wielkie – stodoła w zespole folwarcznym
118. Jankowice Wielkie – stodoła w zespole folwarcznym
119. Jankowice Wielkie – kuźnia w zespole folwarcznym
120. Jankowice Wielkie – spichlerz w zespole folwarcznym
121. Jankowice Wielkie – dom, ob. szkoła podstawowa
122. Jankowice Wielkie – dom i budynek gospodarczy nr 7
123. Jankowice Wielkie – dom nauczyciela nr 8
124. Jankowice Wielkie – dom nr 18
125. Jankowice Wielkie – dom nr 20
126. Jankowice Wielkie – dom nr 24
127. Jankowice Wielkie – dom i stodoła nr 30
128. Jankowice Wielkie – dom i budynek gospodarczy nr 34
129. Jankowice Wielkie – dom i stodoła nr 44
130. Jankowice Wielkie – dom nr 60
131. Jankowice Wielkie – dom i budynek gospodarczy nr 61
132. Jankowice Wielkie – dom i stodoła nr 62
133. Jankowice Wielkie – dom i budynek gospodarczy nr 75-76
134. Jankowice Wielkie – dom i budynek gospodarczy nr 91
135. Jankowice Wielkie – cmentarz rzymsko-katolicki
136. Janów – pałac w zespole parkowym
137. Janów – park w zespole pałacowym
138. Janów – ogrodzenie zespołu pałacowego z bramą wjazdową
139. Janów – spichlerz w zespole pałacowym
140. Janów – altana w zespole pałacowym
141. Janów – budynek gospodarczy w zespole pałacowym
142. Janów – czworak w zespole folwarcznym, nr 14-14 A
143. Janów – szkoła, ob. dom nr 1
144. Janów – dom w zagrodzie nr 4

145. Janów – dom i stodoła nr 6
146. Janów – dom i budynek gospodarczy nr 9
147. Janów – dom w zagrodzie nr 10
148. Janów – dom w zagrodzie nr 11
149. Janów – dom nr 13
150. Janów – stodoła i budynek gospodarczy przy domu nr 18
151. Janów – dom w zagrodzie nr 19
152. Janów – dom w zagrodzie nr 21
153. Janów – dom i stodoła nr 22
154. Janów – dom i stodoła nr 23
155. Janów – dom nr 25
156. Janów – dom nr 26
157. Janów – trafostacja, koło nr 13
158. Krzyżowice – kościół filialny rzymsko-katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP
159. Krzyżowice – ogrodzenie kościoła filialnego
160. Krzyżowice – dawny pałac w zespole folwarcznym, ob. dom wielorodzinny
161. Krzyżowice – dom w zespole folwarcznym, ob. dom wielorodzinny, nr 50
162. Krzyżowice – rządcówka w zespole folwarcznym, ob. dom mieszkalny
163. Krzyżowice – szkoła podstawowa
164. Krzyżowice – willa, ob. przedszkole, nr 73
165. Krzyżowice – dawny zajazd, ob. dom i sklep, nr 75
166. Krzyżowice – dom nr 4
167. Krzyżowice – dom i stodoła nr 6
168. Krzyżowice – dom i stodoła nr 10
169. Krzyżowice – dom nr 11
170. Krzyżowice – dom i stodoła nr 13
171. Krzyżowice – dom i wycug nr 14
172. Krzyżowice – dom nr 19
173. Krzyżowice – dom nr 20
174. Krzyżowice – dom nr 22
175. Krzyżowice – dom nr 24
176. Krzyżowice – dom nr 25
177. Krzyżowice – dom nr 33
178. Krzyżowice – dom nr 37
179. Krzyżowice – dom nr 38
180. Krzyżowice – dom nr 41
181. Krzyżowice – dom nr 42
182. Krzyżowice – dom nr 43
183. Krzyżowice – dom nr 44
184. Krzyżowice – dom i budynek gospodarczy nr 48
185. Krzyżowice – dom nr 49
186. Krzyżowice – cmentarz rzymsko-katolicki
187. Krzyżowice – grobowiec rodowy (obejście grobowe) na cmentarzu
188. Michałów – kaplica pałacowa, ob. kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Jadwigi
189. Michałów – dawny pałac, ob. plebania kościoła parafialnego
190. Michałów – stodoła i budynek gospodarczy przy plebanii rzymsko-katolickiej
191. Michałów – ogrodzenie zespołu pałacowo – kościelnego
192. Michałów – kościół gotycki, później ewangelicko-augszperki

193. Michałów – ogrodzenie kościoła ewangelicko-augsburskiego
194. Michałów – plebania kościoła ewangelicko-augsburskiego, obecnie dom i budynek gospodarczy, nr 126
195. Michałów – szkoła podstawowa nr 125
196. Michałów – remiza, koło nr 24
197. Michałów – dawna gospoda, ob. świetlica wiejska, nr 112
198. Michałów – stodoła, przy nr 3
199. Michałów – dom nr 11
200. Michałów – dom nr 12
201. Michałów – dom nr 13
202. Michałów – dom nr 20
203. Michałów – dawna piekarnia i budynki gospodarcze nr 21
204. Michałów – stodoła, przy nr 22-23
205. Michałów – dawna gospoda i stodoła, nr 24
206. Michałów – dom i stodoła nr 25
207. Michałów – dom i stodoła nr 27
208. Michałów – dom w zagrodzie nr 28
209. Michałów – dom nr 30
210. Michałów – dom i budynki gospodarcze nr 31
211. Michałów- dom i obora nr 33
212. Michałów – dom nr 34
213. Michałów – dom nr 35
214. Michałów – stodoła, nr 37
215. Michałów – dom nr 38
216. Michałów – dom nr 39
217. Michałów – dom i lamus nr 40
218. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 41
219. Michałów – dom-wycug, nr 42
220. Michałów – dom i stodoła, nr 43
221. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 44
222. Michałów – dom nr 45
223. Michałów – dom i wycug nr 50
224. Michałów – dom nr 51
225. Michałów – dom młynarza w zespole młyna nr 52
226. Michałów – zespół młyna elektrycznego nr 52
227. Michałów – dom nr 53
228. Michałów – dom w zagrodzie nr 59
229. Michałów – dom w zagrodzie nr 61
230. Michałów – dom i stodoła nr 63
231. Michałów – dom i stodoła nr 67
232. Michałów – dom nr 69
233. Michałów – dom i stodoła nr 71
234. Michałów – dawna mleczarnia i budynek gospodarczy nr 74
235. Michałów – dom nr 75
236. Michałów – dom i stodoła nr 76
237. Michałów – dom-wycug nr 76 A
238. Michałów – dom i stodoła nr 77
239. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 78
240. Michałów – dom, ob. dom nauczyciela nr 82

241. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 87
242. Michałów – dom i budynek gospodarczy, nr 89
243. Michałów – dom nr 91
244. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 95
245. Michałów – dom nr 99
246. Michałów – dom w zagrodzie nr 100
247. Michałów – dom nr 101
248. Michałów – dom nr 102
249. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 103
250. Michałów – dom i stodoła nr 104
251. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 105
252. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 106
253. Michałów – dom nr 113
254. Michałów – dom nr 116
255. Michałów – dom i stodoła nr 117
256. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 121
257. Michałów – dom nr 122
258. Michałów – dom nr 123
259. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 124
260. Michałów – dom nr 127
261. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 128
262. Michałów – dom w zagrodzie nr 129
263. Michałów – dom i budynek gospodarczy nr 130
264. Michałów – dom nr 135
265. Michałów – dom i stodoła nr 137
266. Michałów – dom i stodoła nr 143
267. Michałów – dawny cmentarz ewangelicko-augsburski
268. Obórki – kościół ewangelicki (polsko-katolicki) p.w. św. Piotra i Pawła
269. Obórki – ogrodzenie kościoła ewangelickiego
270. Obórki – cmentarz przykościelny ewangelicko-augsburski
271. Obórki – dwór w zespole parkowym
272. Obórki – park w zespole dworskim
273. Obórki – dawne czworaki w zespole dworsko – folwarcznym
274. Obórki – dom wielorodzinny nr 2
275. Obórki – dom nr 3
276. Obórki – dom i budynek folwarczny nr 4
277. Obórki – budynek gospodarczy w zespole dworsko-folwarcznym nr 4 A
278. Obórki – dom nr 6
279. Obórki – dom nr 7
280. Obórki – dom nr 8
281. Obórki – dom nr 16
282. Obórki – dom nr 18
283. Obórki – dom nr 20
284. Obórki – dom nr 21
285. Obórki – dom nr 22
286. Obórki – dom nr 24
287. Obórki – dom nr 26
288. Obórki – dom i stodoła nr 28
289. Obórki – dom nr 29

290. Obórki – dom nr 32
291. Obórki – stodoła nr 32
292. Obórki – dom nr 35
293. Obórki – dom w zagrodzie, nr 39
294. Obórki – dom nr 42
295. Obórki – dom nr 44
296. Obórki – dom i stodoła, nr 45
297. Obórki – dom nr 46
298. Obórki – dom i stodoła, nr 49
299. Obórki – dom nr 55
300. Obórki – stodoła nr 57
301. Obórki – dom i budynek gospodarczy nr 59
302. Obórki – dawna szkoła, ob. dom nauczyciela i budynek gospodarczy, nr 60
303. Obórki – sklep i budynek gospodarczy nr 63
304. Obórki – dawna kuźnia, ob. dom, nr 63 A
305. Olszanka – dawny dwór, ob. dom, nr 8
306. Olszanka – dawna oficyna w zespole dworskim, ob. dom wielorodzinny, nr 8
307. Olszanka – dawna obora w zespole dworskim, ob. magazyn, koło nr 8
308. Olszanka – gorzelnia, później płatkarnia
309. Olszanka – budynek magazynowy w zespole dawnej gorzelni
310. Olszanka – młyn elektryczny z budynkiem gospodarczym, ob. dom, nr 3
311. Olszanka – dom nr 4
312. Olszanka – dom w zagrodzie nr 5
313. Olszanka – dom i stodoła nr 6
314. Olszanka – budynek gospodarczy, przy nr 11
315. Olszanka – dom nr 12
316. Olszanka – dom nr 13
317. Olszanka – dom w zagrodzie nr 14
318. Olszanka – dom nr 15
319. Olszanka – dom i gołębnik nr 17
320. Olszanka – dom nr 18
321. Olszanka – dom nr 20
322. Olszanka – dom i budynek gospodarczy nr 20 A
323. Olszanka – dom, ob. poczta, nr 21
324. Olszanka – dom i stodoła nr 22
325. Olszanka – dom i stodoła nr 23
326. Olszanka – dom i budynek gospodarczy nr 25
327. Olszanka – dom w zagrodzie nr 26
328. Olszanka – dom nr 27
329. Olszanka – dom nr 28
330. Olszanka – dom-wycug i budynek gospodarczy nr 28
331. Olszanka – dom nr 30
332. Olszanka – dawna kuźnia, przy nr 30
333. Olszanka – dom w zagrodzie nr 31
334. Olszanka – dom w zagrodzie nr 32
335. Olszanka – stodoła i budynek gospodarczy nr 33
336. Olszanka – gołębnik, przy nr 35
337. Olszanka – stodoła w zagrodzie nr 36
338. Olszanka – dom i budynek gospodarczy nr 38

339. Olszanka – dom i budynek gospodarczy nr 39
340. Olszanka – dom w zagrodzie nr 41
341. Olszanka – dom i stodoła nr 42
342. Olszanka – dom nr 43
343. Olszanka – dom w zagrodzie nr 44
344. Olszanka – dom w zagrodzie nr 47
345. Olszanka – dom nr 48 A
346. Olszanka – dom i stodoła nr 53
347. Olszanka – dom i stodoła nr 55
348. Olszanka – dom i stodoła nr 57
349. Olszanka – dom nr 58
350. Olszanka – dom i budynek gospodarczy nr 61
351. Olszanka – dom-wycug i budynek gospodarczy nr 61
352. Olszanka – dom nr 68
353. Olszanka – stacja kolejowa
354. Olszanka – wieża ciśnień
355. Olszanka – trafostacja, koło nr 3
356. Pogorzela – kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa
357. Pogorzela – ogrodzenie kościoła parafialnego z bramkami wejściowymi
358. Pogorzela – plebania kościoła parafialnego nr 10
359. Pogorzela – świetlica wiejska nr 35
360. Pogorzela – szkoła, ob. przedszkole, nr 3
361. Pogorzela – dom nr 1
362. Pogorzela – dom i stodoła nr 7
363. Pogorzela – dom nr 8
364. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 12
365. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 14
366. Pogorzela – dom nr 16
367. Pogorzela – dom nr 19
368. Pogorzela – dom i stodoła nr 20
369. Pogorzela – dom i stodoła nr 21
370. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 22
371. Pogorzela – obora nr 24
372. Pogorzela – dawna kuźnia, koło nr 27
373. Pogorzela – dom nr 30
374. Pogorzela – dom nr 33
375. Pogorzela – dom i stajnia nr 34
376. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 37
377. Pogorzela – dom nr 38 A
378. Pogorzela – dom nr 39
379. Pogorzela – dom nr 41
380. Pogorzela – dom nr 45
381. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 46
382. Pogorzela – dom nr 49
383. Pogorzela – dom nr 50
384. Pogorzela – dom i stodoła nr 51
385. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 52
386. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 55

387. Pogorzela – dom nr 57
388. Pogorzela – dom nr 58
389. Pogorzela – dom nr 59
390. Pogorzela – dom i stodoła nr 64
391. Pogorzela – dom nr 65
392. Pogorzela – dom nr 66
393. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 67
394. Pogorzela – dom i obora nr 68
395. Pogorzela – dom i stodoła nr 69
396. Pogorzela – dom nr 70
397. Pogorzela – dom nr 71
398. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 72
399. Pogorzela – dom i stodoła nr 73
400. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 74
401. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 75
402. Pogorzela – dom nr 77
403. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 78 B
404. Pogorzela – dom i stodoła nr 79
405. Pogorzela – dom nr 80
406. Pogorzela – dom nr 81
407. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 82
408. Pogorzela – stodoła i budynek gospodarczy nr 83
409. Pogorzela – dom nr 87
410. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 88
411. Pogorzela – dom w zagrodzie nr 89
412. Pogorzela – dom i budynek gospodarczy nr 90
413. Pogorzela – dom i stodoła nr 91
414. Pogorzela – dom nr 92
415. Pogorzela – dom nr 93
416. Pogorzela – droga gminna
417. Przylesie – kościół filialny rzymsko-katolicki p.w. św. Stanisława Kostki
418. Przylesie – ogrodzenie kościoła filialnego z bramkami wejściowymi
419. Przylesie – świetlica wiejska i biblioteka nr 122
420. Przylesie – szkoła podstawowa
421. Przylesie – przedszkole, ob. dom
422. Przylesie – dawna gospoda, ob. zajazd „Pod lasem” nr 127
423. Przylesie – remiza
424. Przylesie – dom i stodoła nr 1
425. Przylesie – dom i stodoła nr 3
426. Przylesie – dom nr 4
427. Przylesie – dom i stodoła nr 6
428. Przylesie – dom i budynki gospodarcze nr 7
429. Przylesie – dom nr 8
430. Przylesie – budynek gospodarczy i stodoła nr 9
431. Przylesie – dom i stodoła nr 11 A
432. Przylesie – dom w zagrodzie nr 12
433. Przylesie – dom i budynek gospodarczy nr 13
434. Przylesie – dom nr 14
435. Przylesie – dom nr 16

436. Przylesie – dom i stodoła nr 17
437. Przylesie – stodoła i lamus nr 18
438. Przylesie – stodoła nr 19
439. Przylesie – obora i stodoła nr 20
440. Przylesie – dom nr 22
441. Przylesie – dom nr 24
442. Przylesie – dom nr 26
443. Przylesie – dom nr 27
444. Przylesie – dom nr 28
445. Przylesie – dom i stodoła nr 29
446. Przylesie – dom nr 30
447. Przylesie – dom w zagrodzie nr 31
448. Przylesie – dom nr 34
449. Przylesie – dom nr 36
450. Przylesie – dom nr 40
451. Przylesie – dom w zagrodzie nr 41
452. Przylesie – dom nr 42 A
453. Przylesie – dom nr 43
454. Przylesie – dom nr 49
455. Przylesie – dom nr 50
456. Przylesie – dom w zagrodzie nr 51
457. Przylesie – dom nr 52
458. Przylesie – dom nr 54
459. Przylesie – dom i spichlerz w zagrodzie nr 55
460. Przylesie – dom w zagrodzie nr 56
461. Przylesie – stodoła nr 55-56
462. Przylesie – dom i stodoła nr 57
463. Przylesie – dom nr 58
464. Przylesie – dom nr 59
465. Przylesie – dom i stodoła nr 62
466. Przylesie – dom i stodoła nr 63
467. Przylesie – dom nr 64
468. Przylesie – dom nr 65
469. Przylesie – dom-wycug i stodoła, nr 66
470. Przylesie – dom nr 69
471. Przylesie – dom i budynek gospodarczy nr 70
472. Przylesie – dom w zagrodzie nr 73
473. Przylesie – stodoła i budynek gospodarczy nr 75
474. Przylesie – dom i budynek gospodarczy nr 76
475. Przylesie – dom nr 76 A
476. Przylesie – dom w zagrodzie nr 78
477. Przylesie – dom i stodoła nr 78 A
478. Przylesie – dom nr 79
479. Przylesie – dom i spichlerz nr 80
480. Przylesie – dom i stodoła nr 87
481. Przylesie – dom nr 91
482. Przylesie – dom z oborą i stodołą nr 93
483. Przylesie – dom nr 94
484. Przylesie – dom i stodoła nr 100

485. Przylesie – dom nr 101
486. Przylesie – dom nr 102
487. Przylesie – dom nr 105
488. Przylesie – dom nr 106
489. Przylesie – dom nr 107
490. Przylesie – dom nr 108
491. Przylesie – dom nr 112
492. Przylesie – stodoła i budynek gospodarczy, nr 115-116
493. Przylesie – dom nr 117
494. Przylesie – dom nr 118
495. Przylesie – dom nr 119
496. Przylesie – dom nr 120
497. Przylesie – dom nr 121
498. Przylesie – dom nr 124
499. Przylesie – dom i stodoła nr 129
500. Przylesie – dom i stodoła nr 131
501. Przylesie – dom i stodoła nr 132
502. Przylesie – dom i stodoła nr 136
503. Przylesie – dom i obora nr 139
504. Przylesie – dom i obora nr 139 A
505. Przylesie – dom nr 139 B
506. Przylesie – dom w zagrodzie nr 140
507. Przylesie – dom nr 142
508. Przylesie – dom i stodoła nr 146
509. Przylesie – dom i stodoła nr 146 A
510. Przylesie – dom nr 147
511. Przylesie – dom nr 149
512. Przylesie – dom nr 150
513. Przylesie – dom nr 151
514. Przylesie – dom i stodoła nr 152
515. Przylesie – dom i budynki gospodarcze nr 156
516. Przylesie – stodoła nr 157
517. Przylesie – dom i budynki gospodarcze nr 158
518. Przylesie – dom i budynek gospodarczy nr 159
519. Przylesie – dom w zagrodzie nr 160
520. Przylesie – dom w zagrodzie nr 161
521. Przylesie – dom nr 162
522. Przylesie – dom w zagrodzie nr 163
523. Przylesie – dom nr 164
524. Przylesie – młyn wodny i dom młynarza nr 2
525. Przylesie – trafostacja koło nr 41.

5.4.1. Obiekty do wykreślenia z Ewidencji i Rejestru Zabytków

W obrębie Gminy Olszanka dla 44 zabytków architektury i budownictwa, będących w stanie zupełnej ruiny lub już nie istniejących, wystąpiono z wnioskami o wykreślenie z Ewidencji pismem nr IRiOS.4123.2.2016.EN z 22.02.2016 r. Wnioski te, po weryfikacji w terenie, zostały zaakceptowane pismem nr RZ.514010.2016.SO z dnia 30.03.2016 r.

5.4.2. Rozszerzenie spisu adresowego Gminy Olszanka

Spis adresowy został rozszerzony o obiekt pominięty we wcześniejszym wykazie, który powinien znaleźć się w ewidencji w formie karty adresowej, dołączonej do niniejszej Ewidencji. Do spisu adresowego włączono 1 kartę adresową następującego obiektu:

- Gierszowice – cmentarz rzymsko-katolicki.

5.4.3. Zabytki archeologiczne

Szczegółowe przepisy ochrony zabytków archeologicznych, zawarte zostały w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz. U. z 2003 r., Nr 152 poz. 1568 z późniejszymi zmianami) i w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. Nr 162, poz.1568). Zasady ochrony konserwatorskiej w zakresie archeologii dotyczą przede wszystkim archeologicznych zabytków nieruchomych.

Celem ochrony **stanowiska archeologicznego**, jako zabytku nieruchomego, jest zachowanie reliktyw znajdujących się pod warstwą orną. Tak zlokalizowany zabytek archeologiczny narażony jest bowiem na ciągłe niszczenie (np. głęboka orka) lub jednorazowe zniszczenie (np. inwestycja ziemna). Dlatego przepisy w/w ustawy i w/w rozporządzenia określają zasady prowadzenia działań ziemnych (inwestycyjnych) w obszarze

stanowisk archeologicznych oraz w ich bezpośrednim otoczeniu. Przede wszystkim zasady te muszą być uwzględnione w mpzp czyli w dokumentach prawa miejscowego.

Projekty inwestycji winny być opiniowane lub uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jeżeli tego wymagają przepisy musi być wydane inwestorowi pozwolenie konserwatorskie na prace ziemne, a archeologowi prowadzącemu nadzór pozwolenie na badania archeologiczne.

W obszarach stanowisk archeologicznych i w ich bezpośrednim otoczeniu można wykonywać wszystkie prace ziemne pod warunkiem prowadzenia nadzoru archeologicznego i ratowniczych badań wykopaliskowych.

W myśl przepisów w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochroną konserwatorską objęte są wszystkie stanowiska archeologiczne zlokalizowane na obszarze gminy Gorzów Śląski.

Stanowiska archeologiczne w Rejestrze Zabytków.

W obrębie Gminy Olszanka znajduje się 9 stanowisk archeologicznych wpisanych do Rejestru Zabytków Archeologicznych:

1. Jankowice Wielkie - stanowisko nr 2 – osada hutnicza z okresu kultury przeworskiej - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-804/88.
2. Janów - stanowisko nr 4 – osada z okresu kultury wstęgowej i wczesnego średniowiecza - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-544/80.

3. Janów - stanowisko nr 5 – osada z okresu kultury przeworskiej i wczesnego średniowiecza - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-770/87.
4. Obórki - stanowisko nr 6 – stanowisko hutnicze z okresu kultury przeworskiej - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-824/88.
5. Obórki - stanowisko nr 7 – stanowisko hutnicze z okresu kultury przeworskiej - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-823/88.
6. Obórki - stanowisko nr 8 – stanowisko hutnicze z okresu kultury przeworskiej - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-822/88.
7. Obórki - stanowisko nr 12 – osada hutnicza z okresu kultury przeworskiej - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-825/88.
8. Pogorzela - stanowisko nr 1 – osada hutnicza z okresu kultury przeworskiej - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-778/87.
9. Pogorzela - stanowisko nr 5 – stanowisko nieokreślone z okresu średniowiecza - wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-32/65.

Stanowiska archeologiczne objęte Archeologicznym Zdjęciem Polski.

Archeologicznym Zdjęciem Polski objęto wszystkie 63 stanowiska archeologiczne znajdujące się na terenie gminy Olszanka, w tym 9 stanowisk wpisanych do Rejestru Zabytków Archeologicznych woj. opolskiego.

L.p.	Miejscowość	Nr st. mie	Typ stanowiska - funkcja	Chronologia – kultura	Nr działki AZP
1.	Czeska Wieś	1	osada	średniowiecze	100, 101
2.	Czeska Wieś	2	śląd osadniczy	neolit	87 - 33
3.	Czeska Wieś	3	punkt osadniczy	średniowiecze	490
4.	Gierszowice	1	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych - neolit średniowiecze	392
5.	Gierszowice	2	śląd osadniczy	neolit	358/2
6.	Jankowice Wielkie	1	śląd osadniczy	epoka kamienia	87 - 32
7.	Jankowice Wielkie	2	osada hutnicza	kultura przeworska - faza D	164
8.	Jankowice Wielkie	3	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia kultura przeworska ? - okres późno - rzymski	44
9.	Janów	1	grodzisko	średniowiecze	87 - 33
10.	Janów	2	punkt osadniczy	epoka kamienia	87 - 33
11.	Janów	3	śląd osadniczy śląd osadniczy	okres starożytny średniowiecze	87 - 33
12.	Janów	4	osada śląd osadniczy osada	kult. cyklu wstęgow. - neolit kultura łużycka ? wczesne średniowiecze X w.	54
13.	Janów	5	osada osada stanow. hutnicze	kultura przeworska, IV-V w. wczes. średniow. - faza młod. ?	12
14.	Janów	6	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	? - neolit kultura łużycka ? wczes. średniow. - faza młod.	46

15.	Janów	7	śląd osadniczy	kultura przeworska - faza D	12
16.	Krzyżowice	1	śląd osadniczy	okres wpływów rzymskich	86 - 32
17.	Krzyżowice	2	punkt osadniczy	średniowiecze ?	4 / 9
18.	Krzyżowice	3	śląd osadniczy	średniowiecze - XIV w.	16
19.	Krzyżowice	4	punkt osadniczy punkt osadniczy	średniowiecze okres nowożytny ?	34/1
20.	Krzyżowice	5	punkt osadniczy punkt osadniczy	średniowiecze okres nowożytny ?	107/2
21.	Krzyżowice	6	osada osada	średniowiecze – XIV w. średniow. lub okr. nowożyt.	100/7-8,100/15 35/2, 36,37,38
22.	Krzyżowice	7	punkt osadniczy	średniowiecze ?	115/7
23.	Krzyżowice	8	punkt osadniczy punkt osadniczy	wczes. średniow.-faza młod. średniowiecze ?	28
24.	Michałów	1	śląd osadniczy	neolit	88-33
25.	Michałów	2	śląd osadniczy	neolit	88-33
26.	Michałów	3	śląd osadniczy	epoka kamienia	88-33
27.	Michałów	4	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	88-33
28.	Michałów	5	grodzisko ?	?	88-33
29.	Michałów	6	zamczysko	XVI? w., XVII-XVIII w.	517
30.	Michałów	7	osada	kultura przeworska - okres późno - rzymski	88-33
31.	Michałów	8	śląd osadniczy	pradzieje	450
32.	Michałów	9	śląd osadniczy	kultura przeworska - okres późno - rzymski	394
33.	Michałów	10	osada hutnicza śląd osadniczy	kultura przeworska - faza D średniowiecze	32/2, 33/1-2, 34/1
34.	Michałów	11	śląd osadniczy	kultura przeworska - okres późno - rzymski	27/5
35.	Obórki	1	stanow. hutnicze	?	87-32
36.	Obórki	2	śląd osadniczy	neolit	87-32
37.	Obórki	3	punkt osadniczy	średniowiecze	317
38.	Obórki	4	punkt osadniczy	średniowiecze ?	317
39.	Obórki	5	punkt osadniczy	epoka kamienia	174
40.	Obórki	6	stanow. hutnicze	kultura przeworska - faza D	255, 256
41.	Obórki	7	stanow. hutnicze	kultura przeworska - faza D	101
42.	Obórki	8	stanow. hutnicze śląd osadniczy	kultura przeworska - faza D średniowiecze ?	101
43.	Obórki	9	śląd osadniczy	kultura ceramiki sznurowej - neolit	33
44.	Obórki	10	pracow.szklarska	?	101
45.	Obórki	11	śląd osadniczy	epoka kamienia	13/8
46.	Obórki	12	osada hutnicza	kultura przeworska - faza D	13/8
47.	Olszanka	1	śląd osadniczy	średniowiecze ?	87-33
48.	Pogorzela	1	osada hutnicza osada hutnicza	kultura przeworska - IV w. średniowiecze	323, 324

49.	Pogorzela	2	punkt osadniczy	kultura przeworska – IV w.	326/2, 327
50.	Pogorzela	3	osada hutnicza śląd osadniczy	kultura przeworska - IV w. wczes.średniow.- faza młod.	22, 23, 24, 25
51.	Pogorzela	4	śląd osadniczy punkt osadniczy	? starożytność średniowiecze ?	171
52.	Pogorzela	5	stanow.nieokreśl.	średniowiecze	87-33
53.	Przylesie	1	punkt osadniczy	kultura przeworska – IV w.	87-32
54.	Przylesie	2	cmentarzysko	?	87-32
55.	Przylesie	3	punkt osadniczy	neolit	844/2
56.	Przylesie	4	stanow.produkcj	?	842
57.	Przylesie	5	stanow. hutnicze osada hutnicza	? kult.przeworska-okr.rzyms.?	775, 776
58.	Przylesie	6	śląd osadniczy	? epoka kamienia	21/3
59.	Przylesie	7	śląd osadniczy	kultura cyklu wstęgowego – wczesny neolit	86/1
60.	Przylesie	8	punkt osadniczy	? neolit	244
61.	Przylesie	9	punkt osadniczy osada	średniowiecze średniow. lub okr. nowożyt.	31, 210
62.	Przylesie	10	osada	średniowiecze	619
63.	Przylesie	11	śląd osadniczy	kultura łużycka	586/1

5.4.4. Zabytki ruchome

Aktualnie obowiązujące przepisy nie zezwalają na działania w zakresie konserwacji i renowacji zabytków sztuki i rzemiosła artystycznego, instrumentów muzycznych oraz drobnych zabytków techniki, łącznie zwanymi zabytkami ruchomymi bez wiedzy i zgody właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. W odniesieniu do Gminy Olszanka właściwymi są: Wojewódzki Konserwator Zabytków w Opolu.

Samorządy terytorialne, zgodnie z przepisami mają więc jedynie obowiązek prowadzenia działań zabezpieczających zabytki ruchome przed zniszczeniem lub dewastacją, wobec tych obiektów, które stanowią ich własność bądź znajdują się w ich użytkowaniu. Dodatkowo, gminne „Plany ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego lub innych zagrożeń” powinny obejmować wszystkie zabytki ruchome wpisane do Rejestru Zabytków, także te, które nie stanowią własności lub nie są w użytkowaniu Gminy.

Gminny Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych został dla Gminy Olszanka, opracowany w 2005 roku i zatwierdzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu oraz Szefa Obrony Cywilnej Powiatu Brzeskiego w Opolu, mający od tego czasu moc obowiązującą.

A. Zabytki ruchome stanowiące własność lub użytkowane przez Gminę

Pod opieką samorządu gminnego znajduje się 1 następujący zabytek ruchomy:
Czeska Wieś – Dom Ludowy – dekoracja stropu sali głównej i pomieszczenia gospodarczego na I piętrze.

B. Zabytki ruchome nie stanowiące własności Gminy

W obrębie Gminy Olszanka znajdują się zabytki ruchome stanowiące wyposażenie 7 kościołów, które wszystkie są wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych woj. opolskiego:

1. Czeska Wieś – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa
2. Jankowice Wielkie – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii
3. Krzyżowice – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego
4. Michałów – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Jadwigi Śląskiej
5. Michałów – wyposażenie kościoła poewangelickiego p.w. św. Michała
6. Obórki – wyposażenie kościoła poewangelickiego (polsko-katolickiego) p.w. św. Piotra i Pawła
7. Pogorzela - wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa.

5.4.5. Zabytki techniki

Zgodnie z zaleceniami Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 26.05.2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661) dla zabytków techniki wykonano karty adresowe i włączono je do Gminnej Ewidencji Zabytków. W obrębie Gminy Olszanka znajduje się obecnie obiektów, stanowiących nieruchome zabytki techniki. Są to:

1. Jankowice Wielkie – kuźnia w zespole folwarcznym
2. Michałów – młyn elektryczny
3. Olszanka – gorzelnia, później płatkarnia
4. Olszanka – młyn elektryczny, ob. dom mieszkalny
5. Olszanka – wieża ciśnień
6. Pogorzela – kuźnia
7. Przylesie – młyn wodny

Spośród 7 zabytków techniki 3 z nich stanowią młyny a 2 kuźnie. Dwa obiekty w Olszance (gorzelnia i młyn) zostały już przebudowane, pozostałe są dziś nieczynne, z wyjątkiem 1 - wieży ciśnień - w Olszance. Wszystkie obiekty są własnością prywatną z wyjątkiem wieży ciśnień, która jest własnością komunalną. Dwa obiekty - kuźnia w Pogorzeli i młyn wodny w Przylesiu - znajdują się w złym stanie technicznym.

5.4.6. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej

Tereny te najczęściej stanowią integralną część jednego z obszarów chronionych strefą „A”, „B” lub „K” choć niekiedy występują samotnie.

Teren zabytkowych założeń zieleni należy zachować w granicach historycznych. Nie należy dzielić tych terenów na działki użytkowe, a w miarę możliwości zachować własność całości lub dążyć do scalania gruntów przez jednego właściciela.

Na obszarach chronionych założeń zieleni wprowadza się zakaz prowadzenia jakichkolwiek inwestycji bez uzgodnienia z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody.

Wszelkie prace porządkowe i renowacyjne należy prowadzić w uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gdy nie przewiduje się prac renowacyjnych należy pozostawić zbiorowisko naturalnej sukcesji przyrodniczej. W miarę możliwości należy zachować dawne funkcje poszczególnych części zespołów pałacowych, folwarki jako tereny gospodarcze, polany parkowe jako łąki krajobrazowe (bez wprowadzania nasadzeń), tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni. Prace melioracyjne powinny być projektowane i prowadzone w ten sposób, aby nie niszczyć naturalnych zadrzewień, zwłaszcza tych rosnących nad brzegami cieków wodnych. Prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnego systemu wodnego.

Aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew. Są to bowiem naturalne pasy ochronne, których kontynuację powinno się przewidzieć w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i planach zadrzewień. Zalecane jest stosowanie do obsadzeń gatunków drzew trwałych i długowiecznych.

Postuluje się połączenie poszczególnych założeń zielonymi pasami zadrzewień zlokalizowanymi wzdłuż cieków wodnych, alej, grup zadrzewień śródpolnych tworząc ciągi ekologiczne.

Na terenie Gminy Olszanka znajduje się 9 następujących, zabytkowych układów zieleni kształtowanej, ujętych w Ewidencji, z których 2 są wpisane do Rejestru Zabytków:

Czeska Wieś - cmentarz rzymsko-katolicki

Gierszowice - cmentarz rzymsko-katolicki

3. Janów - park w zespole dworskim (wpisany do Rejestru Zabytków)

4. Jankowice Wielkie - cmentarz rzymsko-katolicki

5. Jankowice Wielkie – park w zespole folwarcznym

6. Krzyżowice - cmentarz rzymsko-katolicki

7. Michałów – dawny cmentarz ewangelicko-augsburski

8. Obórki - park krajobrazowy (wpisany do Rejestru Zabytków)

9. Obórki - cmentarz ewangelicko-augsburski.

Wszystkie 6 cmentarzy stanowi własność kościelną i pozostaje w użytkowaniu parafii w Michałowie i Pogorzeli. Również 3 parki w zespołach dworskich (Janów, Obórki) i folwarcznych (Jankowice Wielkie) wszystkie 3, wraz z dawnymi dworami, aktualnie znajdują się w rękach prywatnych.

5.4.7. Strefy ochrony konserwatorskiej

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Olszanka powinno określić maksymalny zasięg przestrzenny oraz ogólne zasady i sposób zagospodarowania następujących stref:

- **A – ścisłej ochrony konserwatorskiej**

- **B – pośredniej ochrony konserwatorskiej**

- **K – ochrony krajobrazu kulturowego.**

Strefy te winny być uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.4.7.1. Strefa A – ścisłej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako materialne świadectwo historyczne.

W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektów i dachów co do kształtu i materiału, podziałów elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej, architektonicznego wystroju.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określić na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać następujące cele:

- zachowanie historycznego układu przestrzennego tj. rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni
- konserwacja zachowanych głównych elementów układu przestrzennego, szczególnie: posadzki (nawierzchnie, cieki i zbiorniki wodne, sposób użytkowania gruntów), ścian (zabudowa, zieleń) oraz dążenie do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenia historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki określone każdorazowo przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
- dostosowanie nowej i modernizowanej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej, w zakresie sytuacji, skali, bryły, geometrii dachów, podziałów elewacji architektonicznych, proporcji powierzchni murów
- usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących,
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowego zespołu i jego poszczególnych obiektów, nawiązanie do ich programu historycznego i eliminacji uciążliwych funkcji.

W obrębie strefy „A” wszelka działalność budowlana dotycząca obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub na mocy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz podziały nieruchomości naruszające i zmieniające zabytkowy układ urbanistyczny wymagają pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W strefie „A” ochronie podlegają wszelkie znaleziska archeologiczne. Ustala się wymóg uzyskania pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podjęcie prac ziemnych, prowadzonych w obrębie stanowisk archeologicznych. W wypadku podejmowania inwestycji budowlanych inwestor musi przeprowadzić uzgodnienia projektu inwestycyjnego oraz zapewnić nadzór archeologiczny nad pracami ziemnymi lub badaniami ratowniczymi.

W obrębie Gminy Olszanka - strefa „A” obejmuje :

Wszystkie obiekty wpisane do Rejestru Zabytków czyli 48 obiektów architektury i budownictwa, 2 zabytkowe założenie zieleni oraz 9 stanowisk archeologicznych znajdują się we wsiach:

- 48 obiektów architektury znajdujących się we wsiach: Czeska Wieś (2), Gierszowice (4), Jankowice Wielkie (7), Janów (3), Krzyżowice (2), Michałów (4), Obórki (2), Olszanka (1), Pogorzela (7), Przylesie (16),
- 2 zabytkowe założenia zieleni znajdujące się we wsiach Janów i Obórki,
- 9 stanowisk archeologicznych wpisanych do Rejestru Zabytków Archeologicznych znajdujących się we wsiach: Jankowice Wielkie (1), Janów (2), Obórki (4), Pogorzela (2).

5.4.7.2. Strefa B – pośredniej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie. Zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektów i dachów, co do kształtu i materiału, podziałów elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej oraz wystroju architektonicznego, w odniesieniu do obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określać na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać następujące cele:

- dążenie do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, przede wszystkim układu dróg i rodzaju ich pokrycia oraz podziału działek i sposobu ich zagospodarowania,
- restauracja i modernizacja techniczna obiektów o wartościach kulturowych,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

W strefie tej należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne. Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych powinny być prowadzone po uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W obrębie Gminy Olszanka strefy „B” obejmują:

- dla wsi Michałów i Przylesie – zachowane obszary zwartej, regularnej zabudowy wiejskiej, założone pierwotnie na planie owalnicy, później przekształcone i zachowane w kształcie niezmiennym od XIX w.,
- dla wsi: Jankowice Wielkie, Krzyżowice, Olszanka – zespoły dworsko-folwarczne obejmujące obszary dawnych dworów, folwarków z zabudowaniami folwarcznymi, rządcówkami (Krzyżowice) i oficynami (Jankowice Wielkie, Olszanka) oraz zespołami domów robot-ników folwarcznych (czworakami),
- dla wsi Janów i Obórki – zespoły dworsko-parkowe z zabudowaniami folwarcznymi, czworakami i innymi obiektami zabytkowymi poza tymi zespołami,
- dla wsi Michałów – dawny zespół pałacowy oraz zespół 2 kościołów z plebaniami,
- dla wsi Pogorzela – zespół kościoła parafialnego z plebanią,
- dla wsi Czeska Wieś, Gierszowice, Jankowice Wielkie i Krzyżowice zespoły kościołów filialnych i cmentarze rzymsko-katolickie,
- dla wsi Obórki zespół kościoła i cmentarza ewangelicko-augsburskiego,
- dla wszystkich wsi pozostałe obiekty zabytkowe znajdujące się w Ewidencji.

5.4.7.3. Strefa W i OW – ochrony archeologicznej

Wszelkie prace ziemne w obrębie wszystkich stanowisk archeologicznych muszą być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi prowadzonymi przez archeologów na koszt inwestora. O terminie rozpoczęcia prac ziemnych i wyborze wykonawcy ratowniczych badań archeologicznych należy powiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na inwestorze i wykonawcy ciąży obowiązek każdorazowego powiadamiania Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszelkich nowych znaleziskach archeologicznych, zgodnie z art. 32 ust 1 oraz art. 33 ust 1 ustawy z dnia 23.07.2003 r. W przypadku nowych odkryć archeologicznych niezbędne jest przeprowadzenie badań ratowniczych archeologicznych celem zabezpieczenia i udokumentowania znalezisk.

Stanowiska naziemne - takie jak grodziska czy kurhany – czyli trwałe elementy krajobrazowe, nie mogą być zabudowane, przeobrażane, niwelowane, a wszelkie roboty ziemne w ich obrębie są dopuszczalne wyłącznie za zgodą Ministra Kultury.

Stanowiska płaskie – zlokalizowane pod powierzchnią – mogą być objęte różnorodnymi pracami.

Użytkowanie rolnicze gruntu zawierającego relikty kulturowe, nawet jeśli na powierzchni terenu i w warstwie ornej występują zabytki ruchome, może być prowadzone bez przeszkód, z wyłączeniem głębokiej orki.

Dla ochrony zabytków archeologicznych wytyczne wyróżniają 2 następujące strefy:

- strefa „W” – ochrony archeologicznej
- strefa „OW” – obserwacji archeologicznej.

Strefa „W” – ochrony archeologicznej.

Jest to obszar występowania zwartych nawarstwień lub nagromadzeń pozostałości kulturowych pradziejowych i historycznych. Wszelkie roboty ziemne w strefie „W” muszą być prowadzone wyłącznie za zezwoleniem Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z warunkami tegoż zezwolenia, a w wypadku stanowisk naziemnych za zgodą Ministra Kultury.

W obrębie Gminy Olszanka strefa „W” obejmuje:

- 9 stanowisk archeologicznych, wpisanych do Rejestru Zabytków, znajdujących się we wsiach: Jankowice, Janów, Obórki i Pogorzela. Stanowiska te są zlokalizowane na mapach topograficznych w skali 1.25.000, znajdujących się w archiwum WKZ,
- 54 tj. wszystkie pozostałe stanowiska archeologiczne, znajdujące się we wsiach: Czeska Wieś, Gierszowice, Jankowice Wielkie, Janów, Krzyżowice, Michałów, Obórki, Pogorzela, Przylesie są zlokalizowane na mapach topograficznych w skali 1.25.000, znajdujących się w archiwum WKZ.

Strefa OW – obserwacji archeologicznej

Są to tereny w pobliżu stanowisk archeologicznych, w miejscach o dużym prawdopodobieństwie występowania nowych znalezisk, które stanowią strefę przypuszczalnego występowania znalezisk archeologicznych. W jej obrębie wszelkie prace ziemne i wykopy budowlane winny być prowadzone pod nadzorem archeologicznym, po uprzednim uzyskaniu zgody od Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu.

Wszelkie inwestycje planowane na obszarach objętych strefą „OW” powinny być uzgodnione z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Opolu.

W obrębie Gminy Olszanka strefa „OW” pokrywa się ze strefą „W”.

5.4.7.4. Strefa K – ochrony krajobrazu kulturowego

Obejmuje tereny krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu lub obszary o ukształtowanym, w wyniku działalności ludzkiej, wyglądzie. Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określić na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Standardy te powinny uwzględniać następujące cele:

- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem,
- ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem,
- ochronę form i sposób użytkowania takich terenów jak: rozłogi pól, układy dróg, miedz, zadrzewień śródpolnych, alej, szpalerów, grobli, stawów, przebiegi cieków wodnych, z zaleceniem utrzymania wykształconego sposobu parcelacji gruntów i form użytkowania,
- zaleca się, aby nową zabudowę poddać szczegółowym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły, ustalić za dopuszczalne co najwyżej dwie kondygnacje z dachami o stromych połaciach, krytych dachówką ceramiczną, ewentualnie z użytkowym poddaszem skrytym w dachu.

Jest to strefa ochrony wszelkich elementów krajobrazotwórczych (drogi, zespoły zieleni – np. lasy, ciek wodne i inne), wobec których jakiegokolwiek ingerencje winny być uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

W strefie K w obrębie gminy Olszanka można wyróżnić 2 następujące formy ochrony przyrody:

- rezerwaty przyrody
- użytki ekologiczne.

Leśny rezerwat przyrody „Przylesie”

Jest położony w zachodniej części Wysokiego Lasu, przy zachodniej granicy gminy, na zachód od wsi Przylesie. Rezerwat jest częściową formą ochrony. Chroni fragment lasów liściastych, tworzących formy przejściowe od grądów do olsów i łęgów. Drzewostan części rezerwatowej lasu jest jedno lub dwupiętrowy. Najcenniejszym jest w nim 200-letni drzewostan dębowy, stanowiący unikat na skalę krajową. Ponadto w rezerwacie występuje 7 gatunków roślin chronionych: podkolana białego, marzanki wonnej, wawrzyńka wilcze łyko, kopytnika pospolitego, konwalii majowej, bluszczu pospolitego. Ze zwierząt występuje tu sarna, dzik a z ptaków dzięcioł pstry duży, sójka, sikora, kowalik.

Użytek ekologiczny „Kanał Młyński”

W południowo-zachodniej części gminy znajduje się użytek ekologiczny „Kanał Młyński” obejmujący stare koryto kanału łączącego młyny wodne w miejscowościach Głębocko – Osiek Grodkowski – Michałów z przyległymi doń bagnami.

Ponadto ochronie podlega obszar, mający znaczenie dla Wspólnoty Natura 2000, „Opolska Doliny Nysy Kłodzkiej”. W granicach tego obszaru znalazł się kilkukilometrowy kompleks siedlisk przyrodniczych reprezentatywny dla dolnego biegu Nysy Kłodzkiej. Siedliskiem priorytetowym są zbiorowiska łęgowych lasów wierzbowych, występują też zbiorowiska łęgów dębowo-wiązowo-jesionowych. W drzewostanach grądowych występują też 2 gatunki wskaźnikowe ptaków: muchołówki białoszywej i dzięcioła średniego.

Ekologiczny System Obszarów Chronionych uzupełniają zabytkowe układy zieleni kształtowanej, na które składają się:

- parki dworskie w Janowie i Obórkach,
- cmentarze parafialne rzymsko-katolickie i ewangelickie w Czeskiej Wsi, Gierszowicach, Janowie, Jankowicach Wielkich, Krzyżowicach, Michałowie i Obórkach,
- zachowane drogi historyczne, obecnie częściowo polne i leśne,
- ciągi drzew przydrożnych i zadrzewienia śródpolne.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najcenniejszymi zabytkami w gminie Olszanka są niewątpliwie najstarsze gotyckie kościoły, czyli najpierw kościoły w Czeskiej Wsi i Gierszowicach (ok. 1300 r.) a także w Pogorzeli, Jankowicach Wielkich i Michałowie (ewangelicki i katolicki) - 1 połowa XIV w. Nieco późniejsze, bo z XV w., są kościoły w Obórkach i do niedawna w Krzyżowicach. Bowiern badania konserwatorskie w ostatnim czasie przesuwają datę powstania tego kościoła aż na połowę XIV w., w związku z czym staje się on najstarszym zachowanym, drewnianym kościołem na Śląsku a może i w Polsce.

Wszystkie kościoły posiadają bogate wyposażenie wewnątrz a kościoły w Pogorzeli i Krzyżowicach cenne gotyckie polichromie. Ponadto ciekawy jest również zespół pałacowo – kościelny w Michałowie (1615-18). Wszystkie te obiekty są wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Struktura funkcjonalno - przestrzenna gminy Olszanka kształtowała się przez wiele lat i miały na nią wpływ uwarunkowania o różnej genezie. Do najważniejszych czynników należą: uwarunkowania historyczne, uwarunkowania przyrodnicze (w tym pokrycie terenu – lasy, ukształtowanie terenu) oraz trwałe elementy zagospodarowania, takie jak: rzeki, drogi, zamknięte tereny wojskowe, które stanowią bariery przestrzenne.

W Gminie Olszanka bariery takie stanowią: autostrada A4 i droga krajowa nr 94 oraz linia kolejowa. Gmina Olszanka jest usytuowana pomiędzy autostradą A4 i drogą krajową a linią kolejową biegnącą przez jej środek. Lecz ten układ komunikacyjny równocześnie sytuuje gminę w strategicznym miejscu układu drogowego. Autostrada A4, relacji Zgorzelec – Medyka, przebiega po południowo-zachodniej stronie gminy, z węzłem zjazdowym w sąsiedztwie wsi Przylesie, usytuowanym dokładnie w połowie drogi między Wrocławiem a Opolem. Droga krajowa nr 94 w północno-wschodniej części gminy, na szlaku Wrocław-Opole, zapewnia dostępność do Opola. Lokalna linia kolejowa relacji Nysa-Brzeg jest ważnym połączeniem z Brzegiem, stanowiącym węzeł komunikacji kolejowej. Natomiast 3 drogi wojewódzkie nr: 401, 458 i 462 tworzą szkielet komunikacyjny włączający gminę w system powiązań regionalnych.

Gminę wiejską Olszanka tworzy 10 następujących sołectw: Czeska Wieś, Gierszowice, Jankowice Wielkie, Janów, Krzyżowice, Michałów, Obórki, Olszanka, Pogorzela i Przylesie. Najczęściej występującym układem przestrzennym we wsiach gminy Olszanka jest ulicówka (Czeska Wieś, Gierszowice, Janów, Obórki, Olszanka, Pogorzela).

Mniej liczna jest przydrożnica (Jankowice Wielkie, Krzyżowice) i owalnica (Michałów, Przylesie). Wszystkie wsie mają charakter zwartej zabudowy, brak jest zabudowy rozproszonej.

Ogólnie układy przestrzenne wsi w gminie Olszanka nie reprezentują wybitnych wartości historycznych, kompozycyjnych i krajobrazowych i nie wymagają ochrony prawnej z wyjątkiem wsi Michałów i Przylesie. Wieś Michałów, powstała w XIII w., w 1615 r. uzyskała prawa miejskie, które utraciła w latach 70-tych XIX w., przekształcając się ponownie w wieś. Natomiast wieś Przylesie, powstała w XIII w. jako owalnica, przekształciła się w ulicówkę (a ściślej dwuulicówkę) na planie regularnego prostokąta, o układzie niezmiennym od początk-u XIX w.

W większości wsi wymienione układy są naruszone w niewielkim stopniu. Nowa zabudowa (mieszkaniowa i usługowa) występuje głównie w większych wsiach (Czeska Wieś, Krzyżowice, Michałów, Olszanka, Pogorzela, Przylesie) Zmiana charakteru zabudowy następuje w wyniku przebudowy, wymiany i uzupełnień z pominięciem cech tradycyjnych i regionalnych. Stopień występowania tych zjawisk jest proporcjonalny do natężenia ruchu budowlanego: wyższy w większych wsiach, niewielki w mniejszych wsiach.

6. 1. Uwarunkowania przyrodnicze

Gmina Olszanka charakteryzuje się dużą harmonią krajobrazu, mimo zachwianych mechanizmów ochrony i równowagi biologicznej. System przyrodniczy gminy tworzony jest przez układ przestrzenny form przyrodniczych, na który składają się:

- korytarze ekologiczne - elementy tranzytowe, składające się z mało zniekształconych, stanowiących połączenie rozproszonych kompleksów leśnych i zieleni śródpolnej, sprzyjających migracji flory i fauny, których główną funkcją jest zapewnienie ciągłości przestrzennej dla sąsiednich ekosystemów. Korytarze ekologiczne, sprzyjające utrzymaniu równowagi w przyrodzie, powinny być chronione przed nadmierną urbanizacją i wykorzystaniem gospo-darczym;
- niewielkie i rozproszone kompleksy leśne pełniące rolę lokalnych węzłów ekologicznych i oddziałujące na bezpośrednio przyległe obszary.

Gmina Olszanka położona jest w obrębie 3 korytarzy ekologicznych. Południowo - wschodnia część gminy jest położona w obrębie korytarza ekologicznego Doliny Nysy Kłodzkiej, o randze krajowej. Pozostała część gminy, dzięki 2 korytarzom ekologicznym: Doliny Pępickiego i Przyleskiego Potoku, jest powiązana z węzłowym obszarem rangi europejskiej - Doliną Środkowej Odry.

Obszar chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu powołuje się w celu zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów o różnych typach środowiska. Głównym powodem ich powoływania jest:

- pełnienie funkcji korytarza ekologicznego,
- stanowienie obszarów predestynowanych do rozwoju turystyki i wypoczynku.

Działalność gospodarcza na takim obszarze nie ulega poważniejszym ograniczeniom, lecz powinna być prowadzona w sposób nie naruszający stanu względnej równowagi ekologicznej. Reżim prawny obszaru chronionego krajobrazu powinien z jednej strony zapewnić ochronę przed uciążliwościami przemysłowymi, a z drugiej – wykorzystać te tereny dla celów ekoturystyki i produkcji zdrowej żywności.

W myśl postanowień ustawy o ochronie przyrody obszar chronionego krajobrazu to obiekt pełniący poza funkcją przyrodniczo - krajobrazową funkcję turystyczno-rekreacyjną. Często obszary te są barierami ekologicznymi rozwoju urbanizacji.

W gminie Olszanka ekologiczne bariery rozwoju urbanizacji stanowią:

- obszar Wspólnoty „Opolska Dolina Nysy Kłodzkiej”,
- rezerwat przyrody „Przylesie” stanowiący gminny węzeł ekologiczny,
- użytek ekologiczny „Kanał Młyński”,
- kompleksy leśne o różnym poziomie zrównoważenia ekologicznego, występujące w zachodniej części gminy w okolicy Przylesia oraz w dolinie Nysy Kłodzkiej,
- dolina rzeczna Nysy Kłodzkiej pełniąca funkcję naturalnego łącznika pomiędzy obszarami zasilającymi a zasilanymi; doliny Potoku Pępickiego, Przyleskiego i Gierszowickiego wymagają prac renaturalizacyjnych, przywracających ich naturalne funkcje przyrodnicze,
- zbiorowiska roślinności siedlisk wilgotnych i bagiennych jako obszary występowania cennych zasobów przyrodniczych,
- zespoły zadrzewień i zakrzewień śródpolnych nadające krajobrazowi mozaikowość, zapewniająca bioróżnorodność, tworząca nisze ekologiczne dla zwierzyny płowej i ptactwa, jak również zadrzewienia przydrożne.

6.2. Uwarunkowania historyczne

Gmina Olszanka należy do terenów bogatych w zasoby dziedzictwa kulturowego. Ślady osadnictwa prehistorycznego są dzisiaj udokumentowane 63 stanowiskami archeologicznymi, z których 9 zostało wpisanych do Rejestru Zabytków Archeologicznych woj. opolskiego. Najliczniejsze są stanowiska i osady z okresu średniowiecza, oprócz tego występują stanowiska z epoki kamienia i żelaza. Części śladów pradziejowego osadnictwa nie udało się zlokalizować.

Z chronologii rozwoju osadnictwa na terenie gminy wynika, iż najstarsze osadnictwo powstało już w średniowieczu – wsie Michałów i Pogorzela istniały już w XIII w. z kościołami wzmiankowanymi w 1276 r. w Michałowie i w 1273 r. w Pogorzeli. W XIV w. wzmiankowane są kościoły w Gierszowicach ok. 1300 r., Czeskiej Wsi w 1310 r., w Obórkach w 1335 r., Krzyżowicach w 1376 r. i Przylesiu w 1376 r. Również w XIV w. wzmiankowane są miejscowości Olszanka w 1333 r. i Jankowice Wielkie w 1352 r. (choć kościół w Jankowicach Wlk. jest wzmiankowany dopiero w 1483 r.), zaś Janów w 1409 r. Zatem wszystkie miejscowości w gminie Olszanka mają średniowieczną metrykę.

Ponadto na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie podlegają:

- 48 obiektów architektury i budownictwa, wpisanych do rejestru zabytków, wg wykazu zamieszczonego w rozdz. 5.3. „Zabytki objęte prawnymi formami ochrony”,
- 526 - obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków wg wykazu, w rozdz. 5.4. „Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.”,
- 63 stanowisk archeologicznych wg. wykazu w rozdz. 5.4.3. „Zabytki archeologiczne”,
- 9 zabytkowych układów zieleni kształtowanej, wg. wykazu w rozdz. 5.4.6. „Zabytkowe układy zieleni kształtowanej”
- 3 strefy ochrony krajobrazu kulturowego „K” wg. wykazu w rozdz. 5.4.7 „Strefy ochrony konserwatorskiej”.

7. Założenia programu opieki nad zabytkami woj. opolskiego na lata 2016 – 2019

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Proponuje się kontynuację działań podjętych w latach poprzednich. Szczególnie powinny być promowane działania wokół unikatowych i wyjątkowych w skali krajowej wartości kulturowych, do których należy fenomen kulturowy wsi opolskiej. Oprócz dalszego wspierania rewaloryzacji i remilitaryzacji obiektów architektury proponuje się zwrócenie szczególnej uwagi na zabytki archeologiczne. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2016-2020 przyjął do realizacji następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny I: Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Priorytet I: Realizacja zadań własnych Samorządu Województwa.

1. Realizacja działań wynikających z Programu opieki nad Zabytkami
2. Realizacja niezbędnych prac budowlanych i konserwatorskich w obiektach zabytkowych
3. Zlecenie i dofinansowywanie prac studialnych i badań konserwatorskich
4. Monitoring stanu zachowania najważniejszych obiektów wpisanych do rejestru zabytków
5. Kontynuacja dofinansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków
6. Ustanowienie święta promującego dziedzictwo kulturowe w regionie – Opolskich Dni Dziedzictwa – realizowanych w ramach ogólnopolskiego projektu Europejskich Dni Dziedzictwa
7. Ustanowienie w ramach Opolskich Dni dziedzictwa konkursu regionalnego na najlepsze projekty edukacyjne promujące dziedzictwo kulturowe
8. Koordynacja zadań Samorządu Województwa Opolskiego i łączenie ich z promocją dziedzictwa.

Priorytet II: Odnowa wsi w kontekście poprawy stanu zachowania krajobrazu i dziedzictwa regionalnego.

1. Wspieranie działań w zakresie rewitalizacji wsi i rewaloryzacji historycznych układów ruralistycznych
2. Promocja wsi opolskiej jako zjawiska wyjątkowego w skali kraju
3. Działania na rzecz dziedzictwa niematerialnego wsi opolskiej
4. Wspieranie projektów wpisujących się w tradycyjny krajobraz i zabudowę wsi
5. Popieranie i rozpowszechnianie dbałości o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze wsi
6. Kontynuacja konkursu „Piękna Wieś Opolska” i przystąpienie do projektu „Sieć najciekawszych wsi w Polsce”
7. Wspieranie dążeń do objęcia wyższymi formami ochrony unikalnych historycznych układów ruralistycznych.

Priorytet III: Rewaloryzacja i rewitalizacja miast.

1. Wspieranie rewaloryzacji i rewitalizacji miast, prowadzonych na podstawie kompleksowych studiów historyczno-urbanistycznych
2. Wspieranie działań na rzecz odtwarzania dawnych osi kompozycyjnych i powiązań widokowych
3. Wspieranie rewitalizacji dla zdegradowanych obszarów przemysłowych
4. Wspieranie eliminowania obszarów niezagospodarowanych
5. Inicjowanie promocji historycznych miast Śląska Opolskiego
6. Zainicjowanie i wsparcie programu inwentaryzacji dziedzictwa kultury współczesnej.

Priorytet IV: Ochrona dziedzictwa archeologicznego.

1. Wspieranie działań na rzecz kompleksowej ochrony dziedzictwa archeologicznego
2. Wspieranie archeologicznych prac badawczych i inwentaryzacyjnych
3. Wspieranie promocji dziedzictwa archeologicznego
4. Inicjowanie i wspieranie inicjatyw w celu zagospodarowania turystycznego obiektów archeologicznego przez publikacje i tworzenie szlaków kulturowych
5. Zainicjowanie i wsparcie finansowe „Grodziska Śląska Opolskiego”.

Priorytet V: Rozwój muzealnictwa i wystawiennictwa.

1. Wspieranie i promocja tworzenia lokalnych izb muzealnych
2. Wspieranie adaptacji nieruchomości zabytków techniki z wyposażeniem
3. Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy budynkach i zbiorach muzealnych
4. Dofinansowywanie cennych ekspozycji muzealnych
5. Wspieranie modernizacji budynków muzealnych
6. Wspieranie wydawnictw muzealnych
7. Zainicjowanie i wsparcie finansowe publikacji „Skarby muzeów woj. opolskiego”.

Priorytet VI: Rozwój instytucji opieki nad zabytkami.

1. Wspieranie organizacji pozarządowych zajmujących się opieką nad zabytkami
2. Wspieranie współdziałania instytucji zajmujących się zwalczaniem nielegalnego wywozu za granicę zabytków lub przywozu zza granicy zabytków
3. Promowanie instytucji zajmujących się systemami zabezpieczeń przeciw włamaniowym i przeciwpożarowym
4. Wspieranie organizacji mobilizujących lokalne społeczności na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego
5. Aktywizacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych
6. Szkolenia dla pracowników instytucji związanych z ochroną i kształtowaniem krajobrazu kulturowego
7. Wspieranie działań społecznych opiekunów zabytków
8. Współpraca z uczelniami wyższymi, wspieranie prac badawczych.

Cel strategiczny II: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet I: Dziedzictwo kulturowe jako czynnik stymulujący rozwój gospodarczy.

1. Uwzględnianie w opracowaniach strategicznych dziedzictwa narodowego jako potencjału rozwojowego województwa
2. Promowanie i dofinansowywanie działań poprawiających atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną obiektów i obszarów o dużych walorach krajobrazowych
3. Promowanie i wspieranie działań, które szczególnie uwzględniają wieś opolską jako wyróżnik na tle Śląska i Polski.

Priorytet II: Wstrzymanie procesu degradacji założeń pałacowo – parkowych.

1. Dofinansowywanie opracowań studialnych i prac projektowych
2. Wspieranie zasad partnerstwa publiczno – prywatnego w celu pomocy właścicielom założeń pałacowo – parkowych z uwzględnieniem interesu społecznego w procesie ich rewaloryzacji.

Priorytet III: Wspieranie inicjatyw mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych.

1. Wspieranie działań władz, społeczności i organizacji lokalnych dążących do powoływania parków kulturowych
2. Wspieranie działań zmierzających do wpisania na listę Pomników Historii cennych obiektów i zespołów m. in. mosty wiszące w Ozimku
3. Zainicjowanie i wspieranie działań zmierzających do wpisania na listę światowego dziedzictwa UNESCO zespołu Góry św. Anny.

Priorytet IV: Wspieranie funkcjonowania istniejących szlaków turystycznych oraz inicjatyw na rzecz tworzenia nowych szlaków, obejmujących charakterystyczne dla województwa zespoły i obiekty zabytkowe.

1. Wspieranie istniejących szlaków przez dofinansowywanie ich promocji
2. Wspieranie inicjatyw na rzecz tworzenia nowych szlaków turystyczno – kulturowych
3. Wspieranie inicjatyw na rzecz tworzenia archeologicznych szlaków turystycznych.

Priorytet V: Wstrzymanie procesu degradacji oraz popularyzacja zabytków techniki.

1. Wspieranie działań konserwatorskich służących zachowaniu zabytków techniki oraz zainicjowanie programu ich inwentaryzacji i waloryzacji
2. Inicjowanie i wspieranie popularyzacji zabytków techniki (m. in. święto mostu i żeliwa w Ozimku)
3. Wspieranie inicjatyw promujących ginące zawody
4. Wspieranie inicjatyw zmierzających do powołania Muzeum Odry w woj. opolskim.

Cel strategiczny III: Rozwój inicjatyw związanych z regionalnym dziedzictwem kulturowym i rozwój tożsamości regionalnej

Priorytet I: Podnoszenie poziomu edukacji i wiedzy na temat regionalnego dziedzictwa kulturowego.

1. Wspieranie szkoleń na temat regionalnego dziedzictwa kulturowego
2. Wspieranie organizacji wystaw, festynów, kiermaszów i innych imprez regionalnych
3. Wspieranie organizacji konkursów i warsztatów tematycznych utrwalających tradycje lokalnych rzemiosł i folkloru
4. Wspieranie organizacji cyklicznych imprez promujących regionalne i lokalne dziedzictwo kulturowe
5. Popularyzacja i promocja wiedzy o zabytkach regionu
6. Wspieranie organizacji konferencji, sesji, warsztatów popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym
7. Wspieranie wydawnictw informacyjnych i przewodników
8. Finansowanie publikacji dotyczących zabytków
9. Dbanie o pamięć o wybitnych osobistościach regionu
10. Zainicjowanie utworzenia Ośrodka Myśli Patriotycznej.

Priorytet II: Współpraca z instytucjami i stowarzyszeniami działającymi na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.

1. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Oddziałem Terenowym NID i innymi instytucjami zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego
2. Wspieranie działalności Towarzystwa Opieki nad Zabytkami i inicjatyw społecznych opiekunów zabytków
3. Zainicjowanie systemu szkoleń dla społecznych opiekunów zabytków
4. Zainicjowanie organizowania szkoleń dla pracowników gmin zajmujących się ochroną zabytków.

Priorytet III: Współpraca między regionami, współpraca międzynarodowa.

1. Kontynuacja wspólnych spotkań między miastami partnerskimi
2. Kontynuacja współpracy między regionami partnerskimi: Nadrenią, Palatynatem, Krajem Środkowoczeskim, Burgundią i Opolszczyzną
3. Kontynuacja współpracy ramach euroregionów Pradziad i Silesia
4. Kontynuacja współpracy między Opolszczyzną i Krajem Ołomunieckim
5. Kontynuacja współpracy z woj. małopolskim, śląskim i dolnośląskim
6. Kontynuacja promocji polsko – czeskich spotkań muzealnych
7. Wspieranie promocji międzynarodowych szlaków kulturowych i ich lokalnych wariantów
8. Zainicjowanie projektu ochrony dziedzictwa wielokulturowego na przedpolu Bramy Morawskiej „Brama Morawska – korytarz kultur – korytarz idei”
9. Zainicjowanie projektu promocji świętokrzyskiego szlaku turystyczno – pielgrzymkowego „Legenda św. Emeryka Opole – Góra Św. Anny – Święty Krzyż”.

Priorytet IV: Polityka informacyjna i promocyjna w zakresie opieki nad dziedzictwem kulturowym.

1. Inicjowanie i wspieranie współpracy z TV i Polskim Radiem na rzecz zwiększenia treści promujących regionalne i lokalne dziedzictwo kulturowe
2. Inicjowanie i wspieranie konkursów na najlepszy produkt medialny
3. Inicjowanie i wspieranie promocji dziedzictwa kulturowego Opolszczyzny w Internecie
4. Inicjowanie i wspieranie opracowania materiałów edukacyjnych dla szkół
5. Inicjowanie i wspieranie działań dotyczących możliwości wsparcia w ramach funduszy europejskich na ochronę i opiekę nad zabytkami.

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami

7.2.1. Proponowane postulaty dotyczące zabytków architektury i budownictwa

Proponuje się wykonanie kart ewidencyjnych zabytków architektury tzw. „białych” dla wszystkich zabytkowych obiektów drewnianych ujętych w Ewidencji.

Nieuzyskane zabudowania w dawnym zespole folwarcznym w Obórkach (czworaki) powinny zostać niezwłocznie zabezpieczone przed dalszym zniszczeniem i dewastacją. O ile ich stan techniczny okaże się dostateczny można te budynki wykorzystać na cele mieszkalne.

Wobec pozostałych obiektów stanowiących własność prywatną należy wykorzystać wszelkie dostępne przepisami środki dla nakłonienia właścicieli do przeprowadzenia niezbędnych prac zabezpieczających. Istotną tu może okazać się pomoc władz Gminy w uzyskaniu kredytów (np. hipotecznych) na prace zabezpieczające.

7.2.2. Proponowane postulaty dotyczące zabytków techniki

Spośród 7 zabytków techniki 3 stanowią młyny (1 wodny i 2 elektryczne). Młyny elektryczne w Michałowie i Olszance znajdują się one w dostatecznym stanie technicznym lecz nieczynny młyn wodny w Przylesiu znajduje się w złym stanie technicznym i wymaga zabezpieczenia w trybie pilnym. Również z 2 kuźni, w Jankowicach Wielkich kuźnia w zespole folwarcznym znajduje się w dobrym stanie technicznym, natomiast kuźnia wiejska w Pogorzeli jest w złym stanie technicznym i wymaga pilnego zabezpieczenia przed dalszą dewastacją. Natomiast dawna gorzelnia, zaadaptowana na inne cele oraz czynna wieża ciśnień w Olszance znajdują się także w dobrym stanie technicznym.

7.2.3. Proponowane postulaty dotyczące zabytków ruchomych

Proponuje się wykonanie kart zabytków ruchomych dla rodowego obejścia grobowego dawnych właścicieli Krzyżowic, znajdującego się na cmentarzu w Krzyżowicach. Ponadto proponuje się wykonanie kart dla najwartościowszych nagrobków na wszystkich cmentarzach znajdujących się na terenie gminy.

7.2.4. Propozycje dotyczące stanowisk archeologicznych.

W związku ze znaczną liczbą stanowisk archeologicznych i występowaniem licznych śladów dawnego osadnictwa, postuluje się, aby wszystkie tzw. inwestycje liniowe (wodociągi, kanalizacja sanitarna i deszczowa, sieci energetyczne, melioracje, kablowe), były na obszarze całej gminy, objęte nadzorem archeologicznym w trakcie wykonywania prac ziemnych.

7.2.5. Propozycje dotyczące zabytkowych zespołów zieleni kształtowanej.

Dla zabytkowych założeń zieleni kształtowanej zaleca się wykonanie „Teczek ewidencyjnych cmentarzy” w Czeskiej Wsi, Gierszowicach, Jankowicach Wielkich, Krzyżowicach, Michałowie i Obórkach. W związku ze złym stanem zachowania w pierwszej kolejności należy wykonać dokumentację dla nieczynnego już cmentarza ewangelickiego w Obórkach, zaś dla zniszczonego w dużym stopniu cmentarza w Michałowie należy wykonać Kartę Cmentarza.

Ponadto w stanie zadowalającym lecz wymagającym zabiegów pielęgnacyjnych jest dawny park dworski w Obórkach i Janowie, dla których zaleca się również wykonanie „Teczki ewidencyjnej parku”.

Ochroną konserwatorską, przez włączenie do strefy K - ochrony krajobrazu kulturowego - powinny zostać objęte dodatkowo następujące obszary:

1. Projektowane powiększenie rezerwatu „Przylesie”

Dotychczasowa ochrona rezerwatowa fragmentu naturalnego lasu na zachodnim skraju dawnej Puszczy Śląskiej jest niewystarczająca, gdyż obejmuje zbyt małą powierzchnię. Ponadto do obecnego rezerwatu przylegają fragmenty dorodnych drzewostanów mieszanych o podobnym wieku jakie występują w rezerwacie (ok. 140 lat), są to nieliczne już starodrzewy gatunków liściastych, pochodzących z lokalnego genotypu. Większość tego drzewostanu wkroczyła w wiek rębności więc szybkie jego usunięcie może zagrozić rezerwatowi.

Ponadto drzewostan ten może stać się podstawą do odtworzenia naturalnych zespołów leśnych jak grąd niski i towarzyszący mu las mieszany, ols, łęg wierzbowo -topolowy i łęg wierzbowy. Proponowane powiększenie o 325,32 ha zwiększy docelowo rezerwat do powierzchni 342,16 ha, w tym w gminie Olszanka 30 ha.

2. Proponowane pomniki przyrody ożywionej:

- 2 topole białe w wieku ok. 100 lat,
- 1 dąb szypułkowy w wieku ok. 250 lat.

Wszystkie 3 drzewa znajdują się na terenie kompleksu leśnego w Przylesiu.

Zgodnie ze „Zmianą studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Olszanka” proponuje się objęcie ochroną prawną tych cennych przyrodniczo terenów.

7.3. Zadania wynikające z programu opieki nad zabytkami

Na podstawie zadań wynikających z „Programu opieki nad zabytkami woj. opolskiego na lata 2016-2019” proponuje się podjęcie następujących przedsięwzięć:

1. W związku z propozycją utworzenia turystycznego szlaku średniowiecznych polichromii brzeskich oraz bardzo dużą ilością obiektów zabytkowych pilnym się staje opracowanie (choćby niewielkiego objętościowo) foldera promującego zabytki Gminy Olszanka a w pierwszej kolejności cenne średniowieczne kościoły.
2. Gmina Olszanka winna opracować miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla pozostałych 6 wsi tj. Czeskiej Wsi, Gierszowic, Janowa, Olszanki Michałowa i Pogorzeli.

Ponadto przyjęto zadania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Olszanka” przyjęte uchwałą nr XIV/121/2000 Rady Gminy Olszanka z dnia 20.02.2000 r. oraz „Zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Olszanka” przyjęte uchwałą nr XXXVIII/232/2013 Rady Gminy Olszanka z dnia 27.09. 2013 r. Powyższe dokumenty określają następujące cele strategiczne gminy:

- tworzenie nowych miejsc pracy w sektorach pozarolniczych
 - ochronę środowiska naturalnego
 - ochronę środowiska kulturowego
 - podnoszenie poziomu zasobności mieszkańców gminy i ich bezpieczeństwa
 - podnoszenie atrakcyjności gminy dla mieszkańców, inwestorów i turystów
- promocję gospodarczą gminy.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja założeń programowych określonych w rozdz. VII w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami może być realizowana przy pomocy następującego instrumentarium:

- instrumenty prawne – wynikających z przepisów ustawowych (m. in. wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powoływanie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków, ustanawianie społecznych opiekunów zabytków, oznakowanie obiektów zabytkowych),
- instrumenty finansowe (m. in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością województwa, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością województwa, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- instrumenty koordynacji (m. in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z innymi jednostkami samorządowymi, organizacjami wyznaniowymi i właścicielami zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),

- instrumenty społeczne (w sferze działania samorządu: m.in. systemy szkoleń, doksztalca-nie profesjonalne, interdyscyplinarny model pracy, w sferze budowania powiązań między władzami samorządowymi a społeczeństwem: system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami społecznymi i poza rządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- instrumenty kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w skali województwa, weryfikacja gminnych ewidencji zabytków).

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Obowiązek prowadzenia kontroli stanu realizacji „Programu opieki nad zabytkami” wynika z art. 87 (ust. 5 i 6) ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z nim Zarząd Wojewódzki ma obowiązek sporządzania sprawozdania ze stanu realizacji „Programu opieki nad zabytkami Woj. Opolskiego na lata 2016-2019” i przedstawienia go Sejmikowi Województwa w cyklu dwuletnim. Sprawozdania te winny być przekazywane Opolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków oraz Generalnemu Konserwatorowi Zabytków w celu wykorzystania ich przy realizacji i korekcie aktualnego krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem monitoringu jest zebranie i analiza informacji dotyczących realizacji Programu na każdym etapie wdrażania. Proces monitorowania polega na przyglądaniu się zmianom jakie zachodzą w wyniku realizacji celów programu przez zdefiniowane w nim kierunki działań oraz na analizie zebranych danych i opracowaniu sprawozdań. Stanowi on podstawę oceny uzyskanych efektów i podejmowanie ewentualnych inicjatyw korygujących i pro- pozycji zmian. Jednym z pomocnych narzędzi powinien być raport o stanie zabytków województwa, cyklicznie tworzony w oparciu o gminne ewidencje zabytków (aktualizowane ewidencje dostarczają podstawowa wiedzę dotyczącą sytuacji obiektów na terenie całego regionu).

Zgodnie z art. 87 ustawy jest z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy Olszanka sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Z realizacji tego programu Wójt Gminy sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się Radzie Gminy Olszanka.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki nad zabytkami:

W ramach celu strategicznego I: Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa kulturowego:

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami.
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów.
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych tym pracom.
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowym.

W ramach celu strategicznego II: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego:

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.
- Liczba utworzonych parków kulturowych.

- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii.
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach celu strategicznego III: Rozwój inicjatyw związanych z regionalnym dziedzictwem kulturowym oraz promocja i rozwój tożsamości regionalnej:

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego).
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy.
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych.
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników).
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Fundusze na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa kulturowego pochodzą ze środków publicznych i podmiotów prywatnych. Obowiązek utrzymania obiektów zabytkowych spoczywa na ich właścicielach i użytkownikach.

Wyczerpujące informacje na temat programów operacyjnych opracowanych na lata 2014 – 2020, umożliwiających dostęp do unijnych funduszy strukturalnych przeznaczonych na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego, znajdują się na stronach internetowych ministerstw:

- Kultury i dziedzictwa Narodowego: www.mkidn.gov.pl,
- Rolnictwa: www.minrol.gov.pl,
- Rozwoju: www.mr.gov.pl.

Ponadto Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego uruchomiło programy operacyjne pozwalające na uzyskanie dofinansowania na realizację zadań publicznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego:

- program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”,
- program „Dziedzictwo Kulturowe”,
- program „Kolekcje”,
- inne programy jak np. „Infrastruktura Kultury” czy „Promocja kultury polskiej za granicą”.

Aktualne informacje na temat europejskich funduszy strukturalnych i znajdujących w ich ramach programów dostarczają strony internetowe:

- www.funduszeuropejskie.gov.pl,
- www.interreg-central.eu.

W perspektywie programowej na lata 2014 – 2020 obowiązują programy operacyjne, wśród których szczególne znaczenie mają:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 -2020,
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014 – 2020,
- Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014 – 2020,
- Regionalne Programy Operacyjne,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich,

- Program Operacyjny Ryby 2014 – 2020,
- Programy Operacyjne Europejskiej Wspólnoty Terytorialnej.

Podstawowe programy zapewniające wsparcie w obszarze opieki nad zabytkami to:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014 – 2020,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020,
- Program operacyjny Interreg VA Republika Czeska – Polska.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) przewiduje możliwość wsparcia operacji „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”. Wysokość pomocy ze środków EFRROW nie może przekroczyć 500.000 PLN na miejscowość w okresie realizacji omawianego Programu. Poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi 63,63% kosztów kwalifikowanych projekty. Wymagany krajowy wkład środków publicznych w wysokości 36,37% kosztów kwalifikowanych pochodzi ze środków własnych beneficjenta.

Program operacyjny Interreg VA Republika Czeska – Polska przewiduje wspieranie przedsięwzięć trans granicznych zakładającym promowanie trwałego zatrudnienia i wsparcia mobilności pracowników z niewykorzystanym potencjałem zawartym w bogactwie przyrodniczym i kulturalnym tego regionu. Efektem interwencji będzie kompleksowe działanie ukierunkowane tak na rozwój zasobów przyrodniczych i kulturowych jak i na ich udostępnienie i promocję. Zwiększenie atrakcyjności promowanego obszaru dla odwiedzających przyczyni się do powstania nowych miejsc pracy w turystyce.

Oprócz europejskich funduszy strukturalnych ochrona dziedzictwa kulturowego może być też realizowana z funduszy krajowych np. ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, z których możliwe jest dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkowych układach parkowych, ogrodowych i wodnych.

Ponadto ze środków samorządowych z budżetu województwa opolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków woj. opolskiego. Również samorządy lokalne mają możliwość dofinansowywania prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach na swoim terenie. Źródłem finansowanie opieki nad zabytkami mogą być też środki pozyskane od firm, fundacji, stowarzyszeń i osób prywatnych.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W latach obowiązywania niniejszego programu Samorząd Województwa Opolskiego będzie realizować zadania z zakresu szeroko pojętej ochrony dziedzictwa kulturowego w formie następujących działań:

- monitoring „Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego”
- udzielanie dotacji celowych na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków woj. opolskiego
- finansowanie prac remontowych, konserwatorskich i dokumentacyjnych przy zabytkach będących własnością Województwa Opolskiego
- współorganizacja konferencji i spotkań poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego regionu, w tym zachowanie dziedzictwa kulturowego wsi opolskiej
- współfinansowanie folderów i informatorów promujących zabytki i turystykę
- kontynuacja projektów współpracy z europejskimi regionami partnerskimi

- współorganizacja lub organizacja Opolskich Dni Dziedzictwa w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa oraz innych imprez promujących ochronę dziedzictwa kulturowego regionu.

Dokument „Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego” określa priorytetowy charakter następujących działań:

- przebudowa, remont, zakup wyposażenia dla obiektów kultury, służące podwyższeniu standardu technicznego
- odbudowa, przebudowa, konserwacja, remont lub wyposażenie obiektów dziedzictwa kulturowego i naturalnego
- budowa towarzyszącej infrastruktury technicznej, informacyjnej i zagospodarowania terenu wokół obiektów dziedzictwa kulturowego lub naturalnego
- przebudowa lub remont budynków wraz z wyposażeniem pomieszczeń do przechowywania zbiorów lub ich zabezpieczenia
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów i innych zabytków ruchomych
- działania edukacyjne, informacyjne jako integralny element projektu
- działania dotyczące wykorzystania, rozwoju aplikacji i usług teleinformatycznych związanych z kulturą i turystyką jako integralny element projektu.

Realizacja i finansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków przez gminę, zależy od konstrukcji budżetu i planu wydatków inwestycyjnych, które są wskaźnikami dynamicznymi. Ważne są również zewnętrzne źródła finansowanie, o które gmina będzie aplikować. Ponadto corocznie w budżecie gminy powinny zostać zabezpieczone środki przeznaczone na dotacje celowe na ochronę zabytków na terenie gminy, nie będących własnością gminy.

Powyższe zadania, wraz z wynikającymi z niniejszego Programu opieki nad zabytkami, winny zostać uwzględnione w planach gminy na lata następne.